

Gotlands
Museum

Årsberättelse 2023

Innehåll

4	Inledning
6	Gotlands Museum 2023
7	Medverkan i andra organisationer
8	Målgrupper och besökare
10	Samarbetspartners
11	Medlemskapet i fornvännerna
12	Hållbarhet och horisontella perspektiv
13	Utställningar
16	Program och pedagogik
17	Skola och lärande
20	Samlingar & arkiv
22	Forskning och kunskapsuppbyggnad
24	Uppdragsverksamhet
26	Fastigheter
28	Museigårdar
31	Bokning, konferens och lokaluthyrning
32	Kommunikation, marknadsföring och varumärke
34	Besök & butik
35	Utgivning och publicering
36	Utvecklare kulturarv
38	Utvecklare konst
40	Utvecklare slöjd och form
42	Organisation
43	Personal
45	Ekonomi

Bred verksamhet under 2023

Med anledning av Carl XVI Gustafs 50 år på tronen fick Gotlands Museum i juni äran att ta emot kungaparet, som visades runt på Fornsalen. I samband med besöket invigdes den nya utställningen *Kungen – 50 år på tronen* som Gotlands Museum producerade i samarbete med Länsstyrelsen på Gotland och Gotlands El-nät AB (GEAB). Fotoutställningen består av betydelsefulla ögonblick ur kungens tid som regent och visades på kabelskåp i Visby, Hemse, Klintehamn och Slite. Utställningen har varit mycket uppskattad och visar hur utställningsverksamhet kan vara en del av stadsmiljön. Utställningen uppmärksammandes även i tv-programmet *Året med kungafamiljen*.

Bland andra utställningar som visats under året återfinns återbruksutställningen *E-metabolism*, liksom sommarens färgsprakande konstutställning *Bärvåg*, som uppskattades av många besökare, vidare konstnären Kalle Brolins videoinstallation *Jag är spegelvänd och baklänges dub* som visades på Skördefestivalen i Roma samt *Skeletten berättar* som visar skelett som tidigare ingått i basutställningen *10 000 år – Gotlands förhistoria*. Utställningen är nu nedmonterad med anledning av att en helt ny basutställning om Gotlands förhistoria ska ta form – den första etappen om Vikingatid kommer att invigas i början av 2025.

Höga besöksiffror

Gotlands Museum var under 2023 det tionde mest besökta museet i Sverige och för tionde året i rad det mest besökta läns museet, med 338 000 besökare. Under sommaren var vi dessutom det tredje mest besökta museet av alla museer i landet.

För femte året i rad uppvisar museet ett positivt resultat, om 802 000 kr jämfört med en budget på -1 039 000 kr. Budgeten för 2023 lades med försiktighet med anledning av lågkonjunktur, ökade driftskostnader och ett osäkert världsläge, där lägre publika intäkter var en risk. En väsentlig förklaring till överskottet är att de publika intäkterna var större än väntat.

Konstmuseet i fokus

Konstmuseet och ändamålsenliga lokaler för konstverksamheten har varit i fokus under året. Hösten 2022 fick Sweco i uppdrag att ta fram en program-

handling inför ett kommande byggnadsprojekt utifrån förutsättningarna för byggnaden på S:t Hansgatan. I uppdraget ingick att göra en kostnadsberäkning gällande renovering och anpassning av befintlig byggnad och tillbyggnad och utveckling av gårdsmiljöerna. I november 2023 presenterades resultatet och beräkningarna visar att de totala kostnaderna kommer att uppgå till cirka 60 miljoner kronor. Styrelsen gav museiledningen i uppdrag att påbörja arbetet med finansieringslösningar, ett arbete som kommer pågå åtminstone under hela 2024.

Parallellt har det även under året tagits fram ett visions- och verksamhetsdokument för konstmuseiverksamheten. Där beskrivs hur verksamheten planeras att bedrivas i de nya lokalerna, men målformuleringarna gäller redan nu för verksamheten och dess inriktning som idag bedrivs med utgångspunkt från Fornsalens lokaler.

Gotlands Museum har varit en aktiv part i arbetet med att skapa ett resurscentrum för konst och form på Gotland, ett initiativ av Region Gotland.

Förvaltning av samlingarna

Arbetet med förvaltningen av Gotlands Museums samlingar är omfattande. I början av året fattade styrelsen därför beslut om en ny samlingsförvaltningspolicy som inkluderar policy för förvärv och gallring. Det är ett viktigt dokument för vårt uppdrag att förvalta museets samlingar för framtiden. En stor kartläggning och genomgång av ingående och utgående depositioner har genomförts under året. Idag har museet utlån av föremål till cirka 20 andra museer och institutioner.

Att tillgängliggöra samlingarna digitalt har också stått i fokus. Nu finns en stor del av våra samlingar på *Digitalt Museum* och det intensiva arbetet som pågått under 2023 med att ta fram en egen kunskaps- och lärplattform för våra samlingar, publikationer och digital programverksamhet kommer att lanseras i början av 2024 under namnet *Utforska*.

Samarbeten, böcker och omorganisation

Under 2023 har vi fortsatt att driva och delta i flera större pågående forsknings- och kunskapsuppbyggnadsprojekt. Projektet *Förtida bilder 2.0: En digital*

utgåva av *Gotlands bildstenar* som genomförs tillsammans med Stockholms universitet och Riksantikvarieämbetet avslutas i början av 2024. Ett annat flerårigt projekt är en karaktärisering av alla gotländska kyrkor och kyrkogårdsmiljöer, som genomförs tillsammans med Visby stift. Projektet pågår till 2024.

Under året beviljades Gotlands Museum EU-medel från Tillväxtverket och medel från Region Gotland till det fleråriga projektet *ARVET – hållbar kulturarvsturism*, som med utgångspunkt i Gotlands besöksnäringstrategi stöttar kulturarvsaktörer gällande affärs- och platsutveckling.

En organisationsöversyn har genomförts utifrån den tillfälliga organisationen som gällt sedan våren 2022, med anledning av byte av museichef. Organisationsöversynen genomfördes i dialog med personalen, avdelningschefer och fackliga representanter parallellt med att styrelsen löpande informerades. Organisationen består nu av fem avdelningar (se organisationskiss på sidan 42). På sidan 7 i årsberättelsen framgår i vilka organisationer och råd som museet har styrelseplatser och därmed samarbeten. Antalet styrelseplatser vittnar om museets många och varierade engagemang för den gotländska konsten, kultur- och naturarvet, men också för besöksnäringen.

Under året har en hållbarhetspolicy tagits fram med utgångspunkt i de globala målen: Agenda 2030 samt Region Gotlands utvecklingsstrategi 2040. För att främja den sociala hållbarheten har vi bland annat ökat antalet medarbetarenkäter, vilka blir en slags temperaturmätare i organisationen över året.

Till sist har Fornsalens förlag under året gett ut ytterligare en bok i vår serie guideböcker – *Upptäck Visby ringmur* av arkeologiprofessor Anders André. Dessutom trycktes en tredje upplaga av *Upptäck Gotland* – vilket visar att den här typen av litteratur är både uppskattad och efterfrågad.

Museet inledde ett fördjupat samarbete med förlaget och bokdistributören eddy.se AB i syfte att få ökad spridning av Fornsalens förlags böcker nationellt och internationellt.

Jenny Westfält
Museichef

Ägare

Föreningen Gotlands Fornvänner, ideell förening bildad 1875. 2036 medlemmar.

Styrelserepresentanter:

4 Föreningen Gotlands Fornvänner

4 Region Gotland

1 Länsstyrelsen på Gotland

Vision

Museum för alla!

Verksamhetsidé

Vi ska välkomna alla besökare – öbor såväl som gäster från när och fjärran, barn, unga och vuxna, oavsett funktionsvariation och etnisk eller kulturell bakgrund. Vårt mål är att alla som möter museet ska erbjudas äkta och levande upplevelser med möjlighet till lärande, reflektion och kreativitet.

Vår affärs- och verksamhetsidé bygger på ett gott värde och stor kunskap. Detta genomsyrar hela verksamheten, inte minst genom våra världsunika föremål och kunniga och välkomnande personal. Det betyder att Gotlands Museum i all sin verksamhet eftersträvar en balans mellan våra besökares efterfrågan, behov och upplevelser och vårt uppdrag att bidra med kunskap och bildning. Vi erbjuder våra besökare en upplevelse som ger bildning genom att diskutera aktuella samhällsfrågor, tvärvetenskapliga perspektiv och demokrati-frågor med historisk kunskap och djup.

Besöksmål

Gotlands Fornsal

Gotlands Konstmuseum

Magasin Visborg

Arkiv & bibliotek

Kulturreseptatet Norrbys

Museigårdarna Petes och Kattlunds

Regionalt museiuppdrag

Gotlands Museum har genom kultursamverkansmodellen ett regionalt museiuppdrag i syfte att:

- regionalt tillgängliggöra sin verksamhet.
- vara en möjliggörare för Gotlands övriga aktörer.
- sörja för att verksamheten håller hög kvalitet och bidrar med konstnärlig utveckling och förnyelse.
- tillhandahålla främjandeverksamhet genom huvudmannaskap för kulturutvecklare.

Cirka 50 procent egenintäkter: entréavgifter, försäljning och uppdragsverksamhet samt gåvor och sponsring. Övrig finansiering genom offentliga medel, statliga och regionala, via kultursamverkansmodellen.

40 årsverken.

Medverkan i andra organisationer

Styrelserepresentation

BARC (byggnadsantikvarisk regional krets)
Bungemuseet AB (ordförande)
Byggnadsvårdsföretagen i Sverige
Gotlands Hembygdsförbund
Gotlands Lantbruksmuseum
Föreningen för Roma Kungsgårds framtid
Kulturarvsrådet
Medeltidsveckan på Gotland AB
Märta och Ingmar Lindkvists Stiftelse till stöd för
Föreningen Gotlandståget (Tulestiftelsen)
Nätverket för byggnadsvård på Gotland
Nätverket för Sveriges museer med medeltids-
inriktning
Region Gotlands konstkommitté
Stiftelsen Bläse Kalkbruksmuseum
Stiftelsen Medeltidsveckan på Gotland
Stiftelsen Mårten Stenbergers stipendiefond
Stiftelsen Norrlanda Fornstuga
Stiftelsen syskonen Edvin, Marta och Erik
Johanssons, Norrbys i Väte minnesfond
Stiftelsen Tyra Lundgrens Kulturfond
Stiftelsen Vike Minnesgård
Stiftelsen Vanges gårdsmuseum
Världsarvsrådet
Visby Centrum (ordförande)
Wilhelmina von Hallwyls Gotlandsfond
YrkesAkademin ABs kurser för Affärsutveckling och
besöksnäring Gotland-Småland

Medlemskap (ej styrelserepresentant)

Destination Viking
Föreningen Sveriges Hemslöjdskonsulenter
Föreningen Sveriges Landsantikvarier
Förlagsklubben
Gotland Convention Bureau (GCB)
Gotlands Besöksnäring AB (GFB)
Gotlands Botaniska förening
Gotlands Hembygdsförbund
ICOM – International Council of Museums Sweden
ICOMOS – International Council on Monuments and
Sites Sverige
Länsmuseernas Samarbetsråd
MARK Museiarkeologiska branschorganisationen
Mfg Marknadsföreningen Gotland
MUSAD – Museiadministrativa föreningen
Riksförbundet Sveriges Museer
SIMBA – Stockholms museibutikers förening
Sobona – Kommunala företagens arbetsgivar-
organisation
SUBo Sveriges uppdragsarkeologiska bransch-
organisation
Svenska Arkivförbundet
Svenskt Kulturarvs Medlemsförening
Sveriges Guideförbund
Sveriges största museum

Målgrupper och besökare

Stabilt besökarantal

Gotlands Museum har ett stabilt besökarantal som med sina 338 299 besökare ligger på tio-i-topplistan över Sveriges mest besökta museer enligt branschförbundet Sveriges Museers sammanställning. Verksamheten har under 2023 i sin helhet varit öppen och bedrivits som före coronapandemin.

Med anledning av kriget i Ukraina, och med en fortsatt effekt av den ekonomiska omsvängningen, med höga energi- och ökade levnadsomkostnader för hushållen, fanns i inledningen av 2023 en stor osäkerhet i vilken omfattning besökarna skulle komma till Gotlands Museums olika platser och verksamheter. För att möta förestående osäkerhet vidtogs en höjning av biljettpriset från 1 maj 2023. Höjningen låg i linje med inflationen och konsumentprisindex. Vid årets sammanställning visade det sig att besökarantalet inte påverkades i någon större omfattning, utan ligger endast 1,4 procent lägre än föregående år.

Många familjer besöker Fornsalen.

Besöksmönster och kryssningsresenärer

Besöksmönstret på Gotlands Museum hade starka vintermånader, en svagare vår följt av en rekordmånad i juni och en jämn sommar med ostadigt väder och blåsiga dagar i juli, vilket gynnade inomhusaktiviteterna. Därefter följde en något svagare höst men med en fin avslutning med över 10 000 besökare i december. Besöksmönstret följer i stort sett passagerartrafiken till och från Gotland. De vanligaste målgrupperna för verksamheten är familjer med barn, tillresta svenska besökare och skolgrupper. Arbetet för att öka antalet unga och unga vuxna (19–25 år) är alltjämt en utmaning, men flertalet aktiviteter görs för att tillgodose deras intressen, främst inom konstområdet.

Kryssningsresenärer som förbokas med besök i Gotlands Museums verksamheter ökade med 8,6 procent jämfört med 2022. De förbokade aktiviteterna inom kryssningsturismen är endast en procent av Gotlands Museums totala antal besökare beräknat på det totala antalet passagerare som föranmäls till Copenhagen Malmö Port (CMP). Antalet ströbesökare från kryssningsanlöpna är okänt men torde stå för en betydande andel besökare under kryssningssäsongen.

Almedalsveckan och Medeltidsveckan

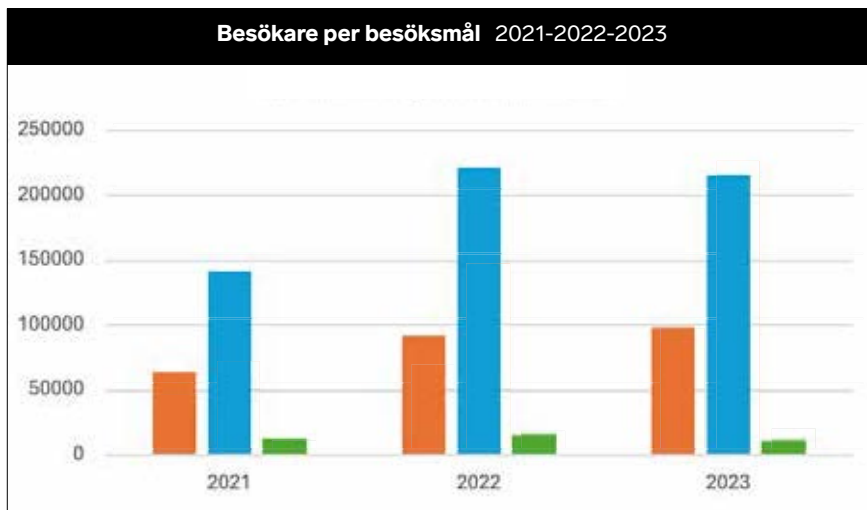
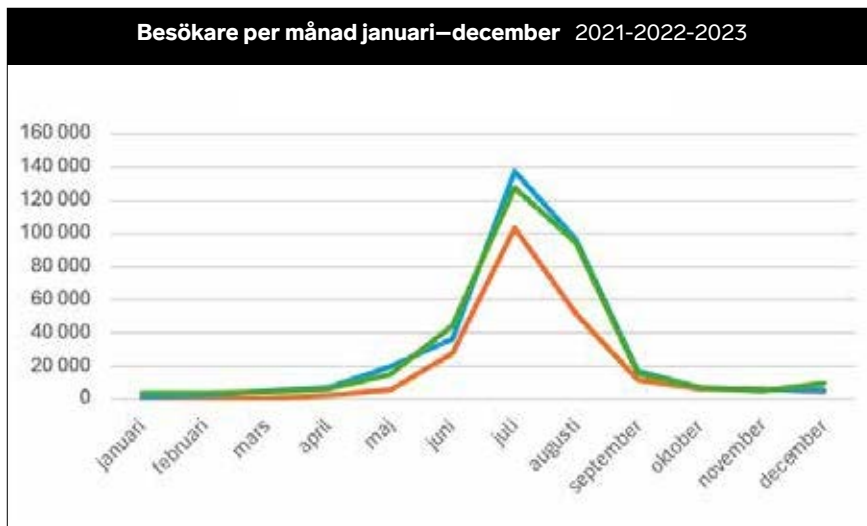
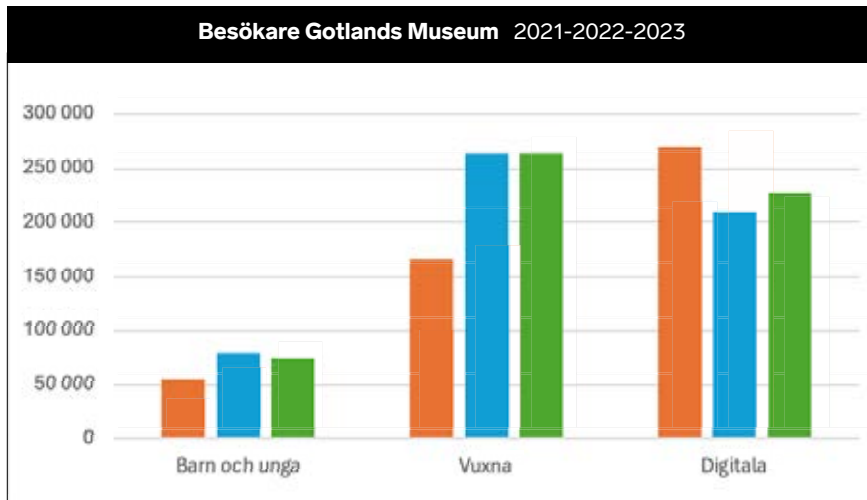
Under Almedalsveckan hade museet uthyrda konferenslokaler på Fornsalen och i Konstmuseet med 17 olika aktörer som höll seminarier under fem dagar, vilket var en kortare Almedalsvecka jämfört med tidigare år. Under Medeltidsveckan hölls fullbokade föreläsningar på Fornsalen i samarbete med Medeltidsveckan AB.

Fornsalen besöktes av mer än 98 000 personer, vilket är en ökning med 6 000 besökare jämfört med föregående år. Det är de bästa besöksiffrorna på över elva år.

Digitala besök

Gotlands Museum fortsätter utveckla en digital närvaro för att tillgodose besökare på distans med ny kunskap och lärande innehåll. Den digitala verksamheten består av kurerat innehåll i mobilapplikationen Gotlands Museum, videopresentationer via sociala medier Facebook (9 600 följare), Instagram (4 238 följare) och videoplattformen YouTube (805 prenumeranter). Via kanalerna Facebook, Instagram och YouTube hade våra filmer drygt 200 000 visningar under 2023.

Samarbetspartners

Samarbete med universitet och myndigheter

Gotlands Museum har som ambition att utveckla samarbeten med universitet och högskolor. Det gör vi både genom att bidra till undervisning och genom samarbete i forskningsprojekt. Museet samarbetar med Stockholms universitet och Riksantikvarieämbetet i forskningsprojektet *Forntida bilder 2.0: En digital utgåva av Gotlands bildstenar*. Det fleråriga projektet löper till och med början av 2024. Det är finansierat av Vetenskapsrådet och syftar till att digitalisera alla gotländska bildstenar samt tillgängliggöra dem för forskning och allmänhet.

Gotlands Museum har också ett samarbete med Uppsala universitet Campus Gotland där studenter inom främst arkeologi, byggnadsvård och föremålsantikvariska programmet har praktik och skriver uppsatser utifrån museets samlingar. Vissa kursmoment förläggs vid våra fastigheter, i vårt magasin eller i utställningarna.

Gotlands Museum har ett uppdrag av Statens fastighetsverk att vårda och tillgängliggöra Visbys medeltida ruiner för både allmänhet och grupper. Samarbete sker löpande under året, bland annat gällande översyn av vårdbehov och åtgärder.

I det pedagogiska projektet *Möjlighetsmaskiner*, finansierat med medel från Postkodstiftelsen, fanns en bred samverkan med bland andra Uppsala universitet Campus Gotland, Riksantikvarieämbetet och Region Gotland. Projektet avslutades under första halvan av 2023, med en uppskattad utställning där barns idéer och lösningar på miljöutmaningar visades.

Samarbeten med museiorganisationer

Tillsammans med Länsmuseumernas samarbetsråd och övriga läns museer i landet driver Gotlands Museum projektet *Sveriges största museum*. Det handlar om att uppmärksamma länsmuseumerna som en resurs i samhället, men också om länsmuseumernas utmaningar med bland annat samlingsförvaltning och behovet av digitalisering, samt frågan om länsmuseumernas ekonomiska läge.

Tillsammans med museernas branschorganisation *Sveriges Museer* arrangerades seminarier, frukostmöten och mingel under Almedalsveckan 2023. Några av de

Bungemuseet.

teman som lyftes var museernas starka förtroende i samhället enligt SOM-institutet, som är en samverkan mellan kulturen och näringslivet. Museichef Jenny Westfält deltog i panelsamtal och även i beredskapsfrågor om hur museerna kan ta plats i dessa frågor.

Samarbeten med museer och lokala aktörer

I samarbete med Visby stift bedrivs ett flerårigt projekt vars uppgift är att karaktärisera alla gotländska kyrkor. Ett annat projekt är Tjärprojektet, som fokuserar på att öka kunskapen om tjärans egenskaper och kvaliteter. På uppdrag av Gotska Sandöns hembygdsförening har museet tagit fram en förstudie för en ny utställning på Gotska Sandön.

Styrelseuppdrag

Gotlands Museum är aktiva som styrelseledamöter i ett stort antal museer och föreningar runt om på ön, som spänner från mindre museer och stiftelser till aktörer inom besöksnäringen. Museichefen är ordförande i Bungemuseet AB och ordförande i Visby Centrum AB (se lista på sidan 7).

Medlemskapet i fornvännerna

Antalet medlemmar ökar

Under 2023 ökade antalet medlemmar från 2004 till 2036 personer. Eftersom vi tidigare haft en nedgång är det glädjande att se en ökning. Vi konstaterar att de marknadsföringsinsatser som genomfördes under året samt en värvningskampanj under hösten bidragit till ökningen. Vi kan även se att familjeutställningen *Skepp & Skoj* är en bidragande faktor till att flertalet barnfamiljer har blivit medlemmar.

Under hösten genomfördes en kampanj för att värva fler medlemmar. Priserna på enskilt medlemskap samt duo-medlemskap reducerades för resten av 2023. Satsningen gav över 300 nya medlemmar.

Aktiviteter för medlemmar

Årets första programpunkt var trettondagsfirandet på Fornsalen. Evenemanget lockade många besökare som fick höra Sofia Hoas, ordförande i Föreningen Svenskbyborna, berätta om läget i Gammalsvenskby i Ukraina. Magnus Martinsson, naturvårdarshandläggare på Länsstyrelsen på Gotland, berättade om gotländska våtmarker. Julia Westberg underhöll med sång och harpaspel och vinnaren av pepparkakshustävlingen presenterades.

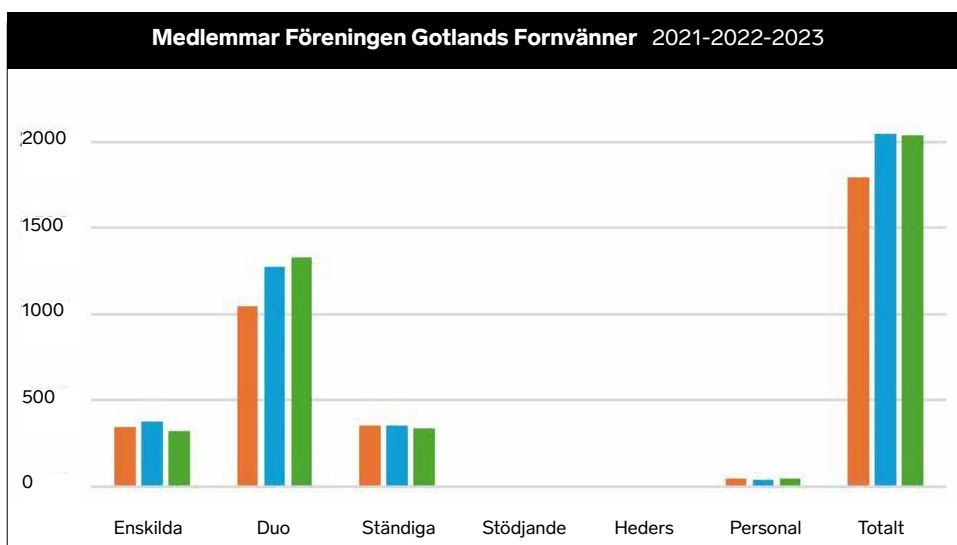
Årsmötet genomfördes den 21 april. Efter mötet hölls ett föredrag av Lars Bäckman: *Gotlandshuset – från kämpagrav till sommarhusdröm*.

Under sensommaren genomfördes en uppskattad bussutflykt till Fårö med besök på Bungemuseet, Fårö kyrka och Nantens hus, som är ett torp med en fin personhistoria. Här bodde mjölnaren och klocklagaren Ferdinand Pettersson. Dessutom besöktes Engelska kyrkogården.

Årets sista aktivitet för medlemmarna var en medlemskväll i november med en bokrelease för Gotländskt Arkiv 2023 med titeln *Bot och bättring – Sjukdom och läkekonst på Gotland*. Närmare åttio medlemmar deltog och fick även ta del av extra medlemsrabatt i butiken.

Nyhetsbrev

Nyhetsbrevet till fornvännerna skickas ut regelbundet. Mottagarna bjuds på värdefull information och sammanlagt skickades 17 nyhetsbrev, inklusive separata inbjudningar till evenemang. En av nyheterna är en lite längre presentation med text och bild av museets anställda, där de berättar vad de har på gång just nu. Nyhetsbrevet till medlemmarna har hög öppningsfrekvens. En bra öppningsfrekvens brukar ligga på mellan 15–30 procent. Där verkar vi ha lyckats att väcka mottagarnas nyfikenhet eftersom omkring 60–70 procent öppnar nyhetsbrevet.

Hållbarhetspolicy

För att fortsätta arbeta med miljömässig, ekonomisk och social hållbarhet har Gotlands Museum genom en hållbarhetsgrupp under 2023 tagit fram en hållbarhetspolicy. En handlingsplan kommer att tas fram under 2024. Policyn tar delvis avstamp i de globala målen: *Agenda 2030* med särskilt fokus på mål 4, 5, 8, 10, 11 och 13, som vi har valt att arbeta med i museets egna strategier för perioden 2023–2026. Gotlands Museums hållbarhetspolicy knyter även an till Region Gotlands RUS: Regional utvecklingsstrategi 2040.

Hållbarhetsgruppen har även med hjälp av en enkät samlat in medarbetarnas åsikter om vilka klimatpåverkande hållbarhetspunkter vi bör satsa på.

För att arbeta med social hållbarhet har en enkät framtagits som skickas ut fyra gånger per år. Den innehåller alltid samma frågor. Enkäten fungerar som ett mätinstrument för att följa medarbetarnas fysiska och psykiska mående på arbetsplatsen. Enkäten ska vara som ett komplement till de årliga utvecklingssamtal och avstämningsmöten som fortlöper under året.

I utställningar och publik verksamhet genomstrålar hållbarhet arbetet och tematiseras på olika sätt. Ett

exempel på detta är utställningen *Möjlighetsmaskiner* som visades på Fornsalen i början av 2023. Utställningen var resultatet av ett projekt som sedan 2021 mött omkring 200 skolelever i årskurs 3 och 4, som utvecklat idéer, ”möjlighetsmaskiner”, med syfte att förbättra jordens klimat och miljö.

Besöksnäring

Museichefen deltar i arbetet med att skapa en hållbar besöksnäring för Gotland, genom styrgruppen för implementering av Gotlands besöksnäringstrategi. Som ett resultat av besöksnäringstrategin, där kultur och natur är ett utpekat och prioriterat område, driver Gotlands Museum sedan 2023 projektet *ARVET – hållbar kulturarvsturism*, finansierat av Tillväxtverket och Region Gotland. Projektet initierades av kulturarvsutvecklaren efter att ha dokumenterat ett behov av extra stöd kring affärs- och verksamhetsutveckling för kulturarvsaktörer. Många gotländska aktörer möter utmaningar såsom finansiering, rekrytering av nya krafter, utveckling och paketering av utbud samt marknadsföring. Under projektet erbjuds möjligheten att hitta lösningar genom kunskapshöjning och samverkan.

Fagning av änge. En del av ARVET.

FOTO: JOEL NILSSON

Öppning av utställningen Bärväg.

Bärväg av Matti Kallioinen

Konstnären Matti Kallioinens separatutställning *Bärväg* visades för första gången på Gotlands Museum. Kallioinen som tidigare arbetat mycket med performance och installation visade upp en ny sida av sitt konstnärskap med många verk som aldrig tidigare ställts ut. I utställningen återfanns skulpturer, målningar, teckningar och grafik ur Kallioinens produktion 2018–2023. Kallioinens konstnärliga praktik har utvecklats från det multisensoriska till det utpräglat visuella och rumsliga. I denna utveckling blev en genomgripande vågrörelse alltmer synlig. Han arbetar i serier där de enskilda objekten tycks höra ihop och genomströmmas av samma puls, liksom fraser i en musikalisk komposition. Det är sinusvågen som är grundformen enligt Kallioinens sätt att se. Benämningen bärväg är hämtad från musikens värld där Kallioinen får mycket inspiration. Därifrån kommer hans grundläggande övertygelse om att man kan kommunicera genom något som är helt abstrakt.

E-metabolism

Medlemmarna i kollektivet *Andra formen* från Malmö ville undersöka fenomenet elskotrar och dess plats i samhället. Projektet utmynnade i vandringsutställningen *E-metabolism* som visades på Fornsalen. Efter att ha plockat isär upphittade elskotrar från Malmös kanaler visade kreatörerna på möjligheten att omarbete materialet och återbruka det till konstverk, lampor etc. Projektet på Gotland samarbetade med ungdomsgården Puma och ungdomar gavs tillfälle att i workshop-format skapa nya saker av upphittade föremål upplockade i Visby hamn. Projektet leddes av Region Gotlands slöjd- och formutvecklare, som Gotlands Museum är huvudman för.

Konstlivet

Här presenteras ett trettiotal verk av ett tjugotal konstnärer med koppling till Gotland. Utställningen visar måleri, skulptur, konsthantverk, objekt och video från 1800-tal till 2000-tal. Genom konstverk från museets

Konstlivet.

och regionens samlingar ges insyn i dagens och gårdagens konstliv på Gotland. Utställningen visar konstverk föreställande människor eller mänskliga figurer skildrade genom olika tider i varierande stilriktningar, teknik och material. I verken syns människor i privata och offentliga sammanhang. Miljöerna som förekommer är främst platser som nyttjas för det pågående livet. I *Konstlivet* knyts trådar och paralleller mellan motiv, konstnärskap och epoker samman till en associativ väv. En intention med utställningen var att aktualisera frågor kring museets samlande i fråga om representation och inkludering. En önskan är även att *Konstlivet* blir en mötesplats för dialog och utbyte i samvaro med den omgivande konsten. Representerade konstnärer: David Ahlquist, Ragnar Alyre, Jakob Anckarsvärd, Channa Bankier, Eva Bergenwall, Carolina Benedicks Bruce, William Blair Bruce, Johan Ericson, Naemi Eriksson, Ellen Roosval von Hallwyl, Emma Hanquist, Oscar Högberg, Pia Ingelse, Johan Kahl, Victor Lagerström, Maria Lilja, Torbjörn Limé, Tyra Lundgren, Erik Olsson, Oscar Ohlson, Ina Porselius, Louis Sparre, Tommy Söderlund och Annie Wandel.

Jag är spegelvänd och baklänges dub

Gotlands Konstmuseum bjöd in den Malmöbaserade konstnären Kalle Brolin att göra ett konstprojekt som relaterade till sockerindustrin på Gotland. Resultatet blev en videoinstallation som premiärvisades på Gotlands Skördefestival i Lövsta under hösten och därefter på Roma bibliotek. Tvåkanalsvideon tar sin ut-

gångspunkt i sockerindustrin på Gotland. Filmen är inte en dokumentär eller ett rakt historieberättande, utan snarare en associativ upptäcktsresa full av infall, med historiska kopplingar som publiken och konstnären konstruerar efter hand. Ett tematiskt ledmotiv är att sockerbruket i Roma byggdes efter samma ritningar som ett sockerbruk i skånska Svedala, men att ritningen spegelvändes. I filmen får vi se hur sockrets historia förbinder Gotland med andra öar runtom jorden via guvernörer och landshövdingar, helgon och gudar samt folkvandringar.

Kungen 50 år på tronen

Utställningen ingick i Länsstyrelsen på Gotlands firande av Sveriges längst regerande monark, Carl XVI Gustaf, och hovets nationella satsning kring 500-årsminnet då Gustav Vasa valdes till Sveriges kung, samt för att uppmärksamma att nuvarande kungen innehaft sitt ämbete i 50 år. Utställningen bestod av bilder monterade på kabelskåp i det offentliga rummet i Hemse, Klintehamn, Slite och Visby. Bilderna visade kungen under sina offentliga framföranden på Gotland samt välkända statsbesök och ceremonier i övriga Sverige. Utställningens fördjupningsmaterial publicerades i mobilapplikationen Gotlands Museum på svenska och engelska. Applikationen möjliggjorde för besökaren att se var i tätorten i förhållande till besökaren som kabelskåpen var utplacerade. *Kungen 50 år på tronen* producerades av Gotlands Museum i samarbete med Gotlands Elnät AB (Geab) och i nära samverkan med

Kungen 50 år på tronen.

Möjlighetsmaskiner.

FOTO: KARL MELANDER

E-metabolism.

Jag är spegelvänd och baklänges dub.

Region Gotland och medverkande fotografer. Utställningen finansierades av Länsstyrelsen på Gotland.

Skeletten berättar

För att tillgängliggöra nya lokaler för en framtida vikingautställning flyttades tre skelett och en brandgrav till nya utställningslokaler. Nya texter och renoverade montrar producerades med ett nytt grafiskt uttryck för skyltarna som beskriver de senaste forskningsrönen som framkommit. Arbetet skedde i samarbete med Uppsala universitet Campus Gotland.

Produktionsstarter av nya utställningsprojekt

Utställningsproduktionen av utställningen *S/S Hansa – Minnet av en sjökatastrof* hade uppstartsmöte i november 2023, och utställningen väntas öppna i juni 2024. Utställningens innehåll bygger på boken med samma namn (Jakob Ringbom och Lars Almgård Kruthof, 2024) och planeras som en vandringsutställning efter att den visats på Fornsalen.

Inom ramen för en större satsning på utställningar från förhistorisk tid (stenålder till bronsålder) har uppstarten av *Vikingar* skett i april 2023. Planerad öppning för utställningen är februari 2025.

Tillfälliga utställningar

Bärvåg av Matti Kallioinen

8 juni till 22 oktober

E-metabolism

25 februari till 7 juni

Konstlivet

1 april och framåt

Jag är spegelvänd och baklänges dub

2 september till 26 november

Kungen 50 år på tronen

14 juni 2023 till 7 maj 2024

Möjlighetsmaskiner

18 mars till 21 maj

Skeletten berättar

18 november och framåt

Basutställningar, underhåll och förnyelse

10 000 år – Gotlands förhistoria – t o m oktober 2023

1361 – Striden om Gotland

Bildstenshallen

Gotlandium – 430 miljoner år Gotland

Medeltidens Gotland

Skattkammaren

Skepp & Skoj – hav och sjöfart på Gotland

Tyra Lundgrens reliefer

Upptäck Gotland

Populära vandringar

Eftersom populariteten kring konceptet utomhusvandringar visat sig vara högt har Gotlands Museum byggt upp en stabil organisation kring guider, bokningssystem och marknadsföring. Vandringarna har haft fokus på kulturhistoria, natur och konst. Under 2023 hölls under högsäsongen, juni till augusti, tolv vandringar per vecka: *Ringmur, rosor och ruiner, Staden bakom muren* och nytt för året: *Folk och rackare i Visby stad*, en vandring med personhistorier från olika sekler. Under 2024 kommer vi utöka utbudet av stadsvandringar ytterligare.

Den mest populära inomhusaktiviteten är den dramatiserade visningen *Ficklampa på museet*. En av museets pedagoger leder en grupp barn och vuxna inne i det nedsläckta museet medan sägner och fakta berättas. Under

Ficklampa på museet.

visningens gång dyker det upp skådespelare som agerar spöken och gengångare och en spänning infinner bland deltagarna. Formatet ingår i genren *edutainment*. Det är en sammansättning av engelskans *entertainment* och *education* som på svenska kan översättas med underhållning och lärande, vilket är ett framgångsrikt koncept för ökat lärande över generationsgränserna. Tolv utsålda visningar gavs under höstlovet 2023.

Kvällsöppet

För att ytterligare tillgängliggöra museet för besökare infördes under hösten kvällsöppet en gång i månaden med fri entré. Satsningen består i att presentera programpunkter samtidigt som museet kan besökas kostnadsfritt av alla åldrar vid en tidpunkt på vardagar när många är lediga. En samverkan inom konstområdets organisationer i Visby innebar att ett begrepp som kallas "Konsttorsdagar" skapades. Programaktiviteter i anslutning till de öppna museikvällarna var Konstkritik, Kura skymning och Ursäkta röran, vi bygger om!, en föreställning om Havorringen.

Program för distansbesökare

Gotlands Museums Youtubekanal har 809 registrerade prenumeranter, men är öppen för alla. Under året har 32 kortare filmer inom ramen för "Föremålen berättar" producerats och publicerats via Facebook, Instagram och på YouTube. Filmerna har tema föremål, byggnadsvård, stadsvandringar, nya rön inom forskningen och även en längre produktion på 20 minuter som spelades in på Fårö. Eftersom en stor del av museets publik finns på fastlandet under vinterhalvåret är det en stor fördel med digitala program och varje film har haft över 1 000 visningar under 2023.

Guideutbildningen

2023 avslutades och utvärderades guideutbildningen som Gotlands Museum genomfört i samverkan med studieförbundet Vuxenskolan Gotland, Gotland Excursion, Guide & Kryssningsservice, Hansa event, go-Gotland och Gotlands guideförening. Kursplanen, byggde på Sveriges guideförbunds riktlinjer och bestod av både teoretiska och praktiska moment. 22 personer deltog i kursomgången 2022/2023 och totalt genomfördes 25 tillfällen med totalt 62,5 timmars schemalagda lektioner.

Skolprogram på Magasin Visborg: "På västfronten intet nytt".

Antalet skolprogram ökade

År 2022 nådde antalet skolprogram rekordnivåer med 173 deltagande skolklasser. Målet för skolverksamheten var 150 skolklasser. År 2023 gick i samma tecknen då 182 klasser deltog. Det stora intresset visar att skolprogrammen är ett bra komplement till undervisningen i skolan. Behovet av inspiration som kan erbjudas utanför skolans lokaler har således de senaste två åren ökat.

För att tillgängliggöra Magasin Visborg för fler arrangerades under året föreläsningar med koppling till föremål i samlingarna. I samarbete med Länsteatern på Gotland gjordes också ett skolprogram utifrån teaterföreställningen *På Västfronten intet nytt*. Skolprogrammet fokuserade på Gotland under första världskriget och riktade sig till gymnasieklasser som utifrån föremål i samlingarna fick lära sig mer om den tiden. Elev-

erna fick ta del av ett gotländskt perspektiv parallellt med omvärlden samt bekanta sig med föremål, bilder och personliga människöden. Samarbetet med Länsteatern kommer att fortsätta även under 2024 med en ny föreställning och ett nytt skolprogram kopplat till denna.

Världsarvsvandringar för sjunde året i rad

För sjunde året i rad erbjöd Världsarvskontoret tillsammans med Gotlands Museum stadsvandringar för öns skolklasser. Dessa inspirationsguidningar genomfördes under september i Visby för att skildra delar av stadens och öns historia. Syftet med guidningarna är att öka elevernas historieintresse, men även att väcka inspiration till Världsarvsdagens skriv- och fototävling. Inför varje år har nya teman tagits fram för att ge eleverna nya upplevelser av historien.

Spår – om konst och klotter och de spår vi lämnar efter oss.

Från bildsten till guldfisk i mixer – konstens historia på en timme!

Årets tema var *Att växa upp i Visby förr i tiden – öden äventyr och en hel del rätt märkliga människor*. De 31 skolklasserna som deltog kom från hela Gotland och sammanlagt fick omkring 850 elever möjlighet att gå turen. Cirka 20 klasser stod också på väntelista för att få en möjlighet att ta del av evenemanget.

Samarbetet som Världsarvskontoret och Gotlands Museum driver har som mål att skapa ett engagemang kring världsarvet och hela öns kulturhistoria som dagens unga kan ta med sig in i framtiden.

Möjlighetsmaskiner

Under året har projektet *Möjlighetsmaskiner* presenterat projektets resultat i utställningar på Gotlands Museum och Naturum Vamlingbo, samt genom ett föredrag på Sveriges Museers Vårmöte i Västerås.

Inom projektet konstruerade skolelever i årskurs 3 och 4 ”maskiner” vars syfte är att bidra till förbättringar inom miljö och klimat. Barnens idéer byggdes som modeller i kartong, varav ett mindre antal sedan utvecklades till prototyper. Med utgångspunkt från Agenda 2030 och tillsammans med bland andra Fenomenalen Science Center, Uppsala universitet Campus Gotland, Länsstyrelsen på Gotland och Riksantikvarieämbetet kombinerade projektet konst med teknik och produktutveckling.

Omkring 80 kartongmodeller visades i utställningen *Möjlighetsmaskiner* tillsammans med ett stort antal teckningar, prototyper och animerade filmer. Utställningen invigdes av Gotlands landshövding och ordförande i styrelsen för Gotlands Museum Anders Flanking. I utställningen genomfördes workshops för

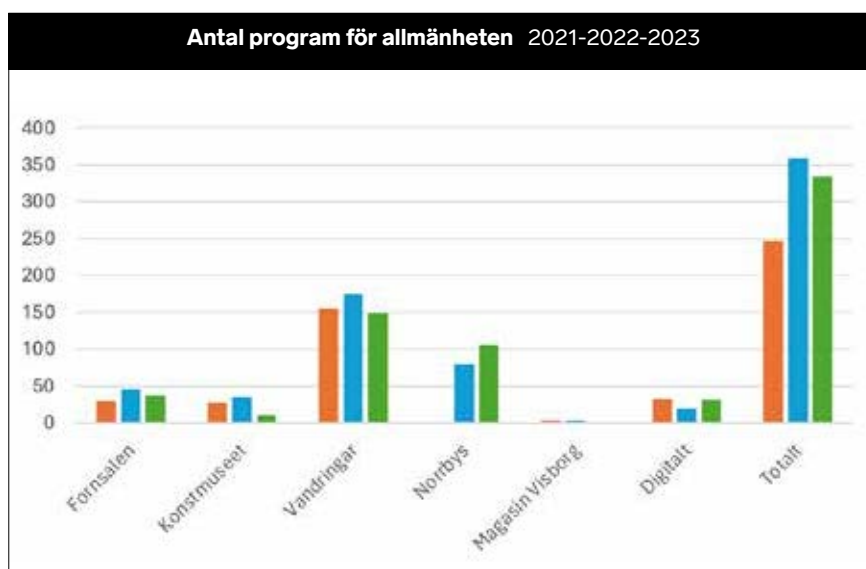
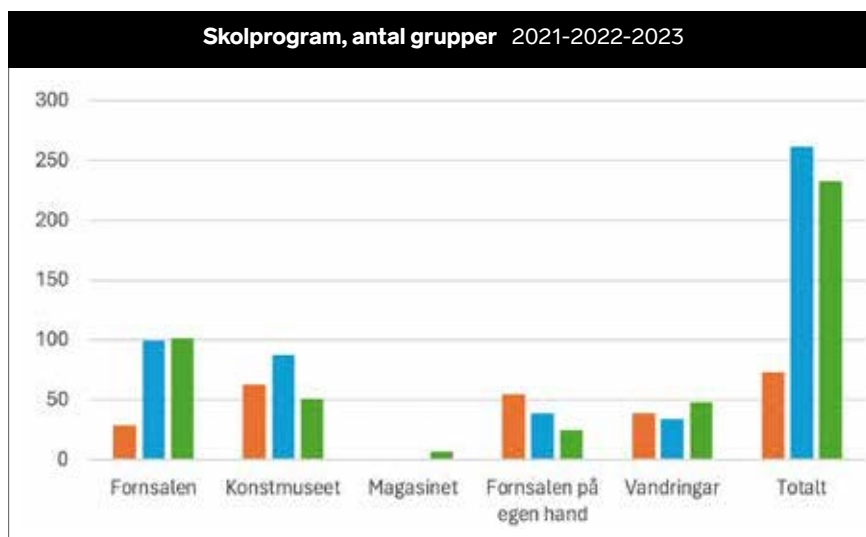
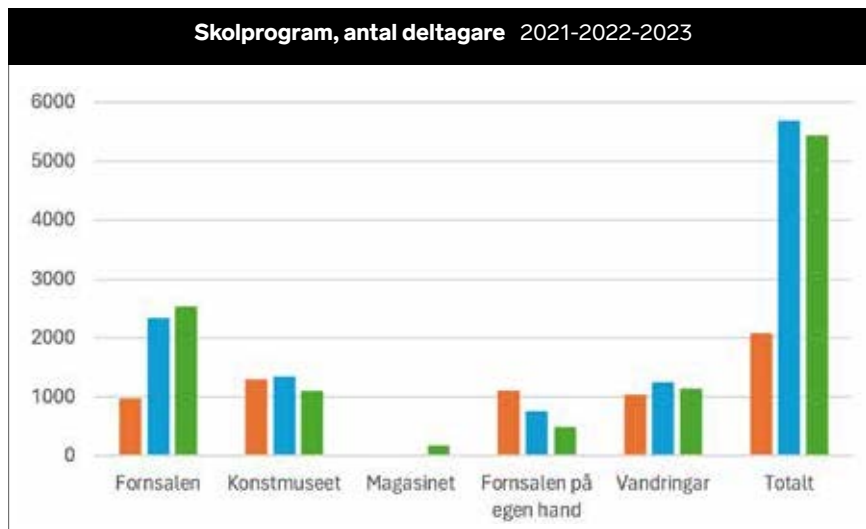
allmänheten, föreläsningar om miljö och klimat och en familjeförmiddag. Sommarens utställning av *Möjlighetsmaskiner* på Naturum i Vamlingbo besöktes av närmare 30 000 personer.

Projektet avslutades i december 2023. Gotlands Museum tackar de 10 skolklasser som deltog i projektet, samarbetspartners och inte minst Postkodstiftelsen som finansierade projektet.

Pedagogiska program som förenar konst och historia

Museets pedagoger inom kulturhistoria och konst skapade skolprogrammet *Från bildsten till guldfisk i mixer – konstens historia på en timme!* Programmet fick stor uppskattning av besökande skolklasser. Vi som samverkat kring programmet upplever det som utvecklande eftersom vi använder oss av olika icke-traditionella verktyg för att förmedla konst och historia: vi improviserar teater, utmanar eleverna genom att locka deras tankar på villovägar (och lotsa dem tillbaka), visa bildmaterial med inklippta ”fel” och lockar fram ställningstaganden kring nästintill etiska dilemman. Det hela blev roligt och underhållande, allas tankar och åsikter respekterades och i slutändan förmedlades ett öppet koncept och mycket historisk kunskap – utan att eleverna var medvetna om att de var med om en historiektion.

Under hösten utvecklades ytterligare ett skolprogram: *SPÅR*. Både på ett individuellt plan och i världshistorien påverkas vi av spår som lämnats. Vi lämnar också spår efter oss, vad vi än gör: materiella och immateriella, medvetna och omedvetna, konst och klotter. *Spår* kommer att ha premiär i mars 2024.

Samlingsförvaltning och museiverksamhet

I början av året togs beslut om en samlingsförvaltningspolicy för Gotlands Museums samlingar. Policyn fungerar som ett ramverk som stöd i arbetet med att hantera samlingarna på ett effektivt och konsekvent sätt. Den fungerar både som en intern överenskommelse och som en extern kvalitetsstämpel. I tillägg till den kom också en förvärvspolicy och en policy för gallring. Detta bildar tillsammans ett ramverk som hjälper personalen i beslutsfattandet kring dessa frågor.

Under hösten packades utställningen *10 000 år – Gotlands förhistoria* ner. Utställningen som funnits på museet sedan slutet av 1960-talet ska lämna plats åt den nya basutställningen om vikingar. Nedpackningen förde med sig mycket föremålshantering och genomgång av föremål.

Ett stort arbete under året har varit att kartlägga alla in- och utgående föremålsdepositioner samt de lån vi har. Några depositioner är så gamla som från 1909. Kartläggningen har lett till att vi nu har identifierat och uppdaterat avtal kring dessa. Vi har idag utlån till cirka 20 andra museer och institutioner, både på Gotland, nationellt och internationellt.

I samband med installationen av den nya tillfälliga utställningen *Skeletten berättar* genomgick även utställningen *Gotlandium* en omfattande uppdatering, för att pedagogiskt och visuellt tillgängliggöra kunskap.

Naturantikvarien i arbete med utställningen Gotlandium.

Naturantikvarien har tagit över skötselansvaret för kulturväxter på Petes museigård, Kattlunds museigård samt äppelklonarkivet och fruktträden på Norrbys museigård. Under 2023 fick trädgåden på Petes ett omfattande lyft med nya växtskyltar till rosor, rabatter och örtagården.

Pedagogik och program

Till Sveriges Televisions stora satsning *Historien om Sverige* bidrog Gotlands Museum med ett inslag om de gotländska bildstenarna, vilket spelades in vid Bungemuseet under våren.

Flera nya pedagogiska program och vandringar togs fram och genomfördes av naturantikvarien, både i Visby och på olika platser på ön.

Digitalisering av samlingarna

Konstsamlingen och delar av den kulturhistoriska samlingen publicerades på *Digitalt Museum* (digitaltmuseum.se) under året. Detta möjliggjordes genom att vi under 2022 bytt samlingsförvaltningssystem till *Primus*, som är det system som majoriteten av museerna i Sverige och Norge använder sig av. På *Digitalt Museum* skapas kontinuerligt digitala artiklar och utställningar kopplade till föremålen i våra samlingar. Sedan oktober 2023 finns Gotlands Museum även på Riksantikvarieämbetets samlingsportal *Kringla*, där museisamlingar från många olika institutioner sammanförs

"Veckans föremål från samlingarna" visades på sociala medier.

Arbete i arkivet.

för att öka tillgängligheten. Gensvaret efter publiceringen har varit stort. Att samlingarna tillgängliggörs är något som publiken visar engagemang och intresse för.

Under året gick arbetet med att bygga upp museets nya kunskapsportal *Utforska* in i sitt slutskede. Portalen kommer tillgängliggöra museets samlingar och kunskap digitalt. För att ytterligare dra uppmärksamhet till detta innehåll, samt samlingarna i stort, började vi i september publicera ”Veckans föremål från samlingarna” på sociala medier. Dessa inlägg belyser både enstaka föremål och kurerade, digitala utställningar – och fungerar därmed som en ingång till *Digitalt Museum* för våra följare på sociala medier.

Förvärv

Några utvalda förvärv som gjorts under året är bland annat en kommunikationsradio, kallad ”C50” eller ”Aurora”, som tidigare använts av räddningstjänsten på Gotland. Föremålet har en tydlig provinens och gotlandsanknytning samt att området saknar tidigare representation i samlingarna.

Ur ett etnologiskt perspektiv var förvärvet av gotlänningen Gunnar Erikssons dagböcker betydande. Genom dagböckerna kan man ta del av anteckningar från nästan hela 1900-talet.

Medeltidsveckans grundare Wiveka Schwartz donerade det skrin som hon burit med sig på alla medeltidsveckor utom en. Det har också funnits med i de skådespel om brandskattningen som förr var ett återkommande inslag under veckan. Skrinet, som representerar Wiveka Schwartz, men också berättelsen om Medeltidsveckan, överlämnades under en ceremoni på Fornsalens gård under Medeltida jul.

Utlån

Under 2023 firade hansestaden Deventer sin över 800-åriga historia som hansestad. Gotlands Museum bidrog till utställningen med 25 mynt som hittats på ön, varav 16 som präglats i Deventer under sent 900- och tidigt 1000-tal.

De bergskristallinser som visades på Museum Schnütgen i Köln 2022 lånades vidare till Paris för att ingå i utställningen *Voyage dans le cristal* på Musée de Cluny, ett museum som kretsar kring medeltiden.

Thielska galleriet i Stockholm lånade två akvareller ur Gotlands Konstmuseums samling av Oskar Bergman: ”Sommar vid gotländsk strand”, 1939, samt ”Högklint med Visby i bakgrunden”, 1936. Dessa visades i utställningen *Oskar Bergman – Stilla natur*. En utställning med verk av målaren som spänner över hela hans produktion.

Bildstensprojektet

Bildstensprojektet *Forntida bilder 2.0* går mot sitt slut. Under året har texter bearbetats, fotograferingar har genomförts för att komplettera tidigare fotograferingar och tekniken har finslipats och testats. Databasen beräknas tillgängliggöras för allmänheten och forskarvärlden i april 2024.

Osteologiska analyser

I februari var Marieke Ivarson Aldars på forskarbesök från Stockholms universitet för att forska om ben från det omfattande gravfältet vid gårdarna Stora och Lilla Ihre i Hellvi. Marieke Ivarson Aldars är doktorand och har hittat många spännande nyheter när det gäller det kända gravfältet. Inte minst när det gäller betydelsen av att gå gillbaka till ett material, osteologiskt eller arkeologiskt, för att göra nya studier.

Under året var också Allison Klevnäs, Astrid Noterman och Cecilia Ljung på Magasin Visborg för att titta på de gotländska kyrkogårdsfynden, det vill säga de första kristna som begravdes vid våra kyrkor. Goda exempel på detta finns från Eke, Garda, Stånga med mera.

Deras forskningsprojekt heter *Dealing with the dead: new osteological analysis of early churchyard burials on Gotland*.

Osteologen Taylor Peacock från Cambridge var stationerad på Gotland under vår, sommar och höst. Peacock har arbetat med skelett från Kopparsvik i Visby. Skeletten har analyserats ånyo med nya resultat. Utöver de direkta resultaten så kommer också Peacocks arbete att omfatta moderna analysmöjligheter i form av aDna (förhistoriskt dna) etc för att ge oss svar på vilka de döda i Kopparsvik egentligen var. Resultaten blir klara under 2024. Taylor Peacock återkommer under 2024 för fortsatta analyser.

I samband med den nya utställningen *Skeletten berättar* har Alexander Sjöstrand gjort analyser av de utställda skeletten. Analysen var översiktlig, men ändå tillräcklig för att skriva om och utöka berättelsen om dessa människors liv. Resultaten av analyserna, speciellt på den så kallade "Bjersmannen", uppmärksammades i media.

Inspektion av kyrka.

Kompletterande fotografering för bildstensprojektet.

Entomologisk inventering på Stora Karlsö.

Romaprojektet

Det fleråriga forskningsprojektet Romaprojektet avslutades med ett slutseminarium. Projektets övergripande syfte var att identifiera platsen för det gotländska alltinget i Roma på och i anslutning till den så kallade Guldåkern, som är belägen några hundra meter norr om Roma kungsgård. Projektet gav många nya kunskaper.

Karaktärisering av de gotländska kyrkorna

På uppdrag av och i nära samarbete med Visby stift genomför Gotlands Museum en karaktärisering av alla gotländska kyrkor och kyrkogårdsmiljöer. Projektet med att karaktärisera de gotländska kyrkorna och dessa kyrkogårdar går in i sitt slutskede. All inventering är i stort sett genomförd och nu återstår rapportskrivning. Projektet kommer avslutas under 2024.

Entomologisk inventering på Stora Karlsö

Forskningsprojektet *Entomologisk inventering på Stora Karlsö* inleddes i augusti 2023 som ett samverkansprojekt mellan etablerade och oetablerade forskare med expertis inom parasitstekelfamiljen Bracnidae, som i larvstadiet parasiterar på andra insekter, och växtstekelfamiljen Tenthredinidae med arter som

är mer eller mindre värdspecifika på olika växter. Syftet med projektet är att lära sig mer om dessa insektsfamiljers ekologi och utbredning. Inventeringen genomfördes med hjälp av malaisefällor och håvning. I projektet deltar forskare från Naturhistoriska riksmuseet, Sveriges Lantbruksuniversitet SLU, Lunds universitet och Gotlands Museum. Projektet finansieras genom medel från Palmska fonden (Karlsö Jagt- och Djurskyddsförening AB) och Artdatabanken, SLU.

Möjlighetsmaskiner

Det pedagogiska samverkansprojektet *Möjlighetsmaskiner* som startades 2021 avslutades till årsslutet 2023 efter att utställningen med samma namn visats på Gotlands Museum och Naturum Gotland i Vamlingbo. Tillsammans med en konstpedagog från Gotlands Museum, en konstnär och en teknikpedagog från Fenomenalen Science Center har gotländska elever under ett år skissat på lösningar av dagens och morgondagens utmaningar inom miljö- och klimatområdet. Gotlands Museum var projektägare med Fenomenalen Science Center som huvudpartner. *Möjlighetsmaskiner* genomfördes i samarbete med forskare från Uppsala universitet – Campus Gotland och miljövetare från Länsstyrelsen på Gotland och Region Gotland.

Arkeologi

De arkeologiska uppdragen har under 2023 främst varit av mindre slag i form av schaktningsövervakningar, exempelvis i samband med ledningsdragningar inom eller i anslutning till fornlämningar. Drygt hälften av uppdragen har utförts i Visby, varav ett fåtal utanför Visby innerstad, medan övriga utförts på Gotlands landsbygd.

Visby

I Visby innerstad har Gotlands Museums arkeologer genomfört insatser i form av arkeologiska kontroller och schaktningsövervakningar. Dessa har delvis berört privata fastigheter, där det i några fall påträffats grunder till medeltida byggnader. Vid kvarteret Skansen framkom i det smala schaktet en del av en grundmur som sannolikt ingått i någon av byggnaderna vid Visborgs slott.

Utanför Visby innerstad har två projekt genomförts. Inför den planerade gång- och cykelvägen mellan Lummelundsväg och Visby flygplats genomfördes en arkeologisk förundersökning vid Annelundsgravfältet. Grav-

fältet har tidigare berörts av omfattande arkeologiska undersökningar, men vid förundersökningen framkom två stensättningar som inte undersökts tidigare. I samband med en ledningsdragning vid kvarteret Adjutan-ten på det gamla A7-fältet påträffade arkeologerna boplatslämningar, troligen från järnåldern.

Landsbygden

Under året har den arkeologiska schaktningsövervakningen och kontrollen i Bro socken, som påbörjades under 2022, avslutats. Gotlands Museums arkeologer har också medverkat vid nedläggning av ledningar i Lummelunda, Norrlanda, När, Alva och Vamlingbo socknar. På Vamlingbo kyrkogård påträffades två hållkistor, som schaktningsarbetet leddes undan ifrån. Kistorna fick därmed ligga kvar orörda.

I centrala Lärbro har Gotlands Museum utfört en arkeologisk utredning inför att Trafikverket planerar att bland annat anlägga nya gång- och cykelvägar på båda sidor om väg 148. Inga nya fornlämningar kunde observeras, men arkeologerna kunde kontrollera status på de sedan tidigare kända fornlämningarna.

Under året har även två arkeologiska efterundersökningar genomförts på södra Gotland. Detta har skett i samband med att privatpersoner hittat fornyfynd på markytan, som de sedan lämnat in till länsstyrelsen. I dessa fall har det rört sig om olika typer av dräktspännen och dräktnålar, främst från vikingatid. Gotlands Museum har sedan fått i uppdrag att söka av fyndplatserna med metalldetektor för att avgöra om ytterligare fornyfynd finns i marken.

Byggnadsvård

Antikvarisk uppdragsverksamhet

Museets byggnadsantikvarier har under året upprättat flertalet underlag för bygglovsansökningar för privata fastighetsägare i Visby innerstad samt på den gotländska landsbygden. Museet har även stått för antikvarisk medverkan vid restaureringar av profana byggnader både i Visby och på landsbygden, samt några kyrkliga medverkansuppdrag. Därtill har byggnadsantikvarierna upprättat åtgärdsprogram och vård- och underhållsplaner samt en förundersökning gällande tillgänglighet i Visbys kyrkoruiner.

Arkeologer under arbete med inmätning av fornlämning i Sundre.

”Alla är mönsterelever” av Cilla Ramnek finns i Högby skolans matsal i Hemse.

Ruiner

Gotlands Museum har på uppdrag av Statens fastighetsverk ansvarat för tillsyn och underhåll av Visbys kyrkoruiner, Roma klosteruin samt de delar av Visby ringmur som förvaltas av Statens fastighetsverk. Uppdraget har omfattat löpande statuskontroll och besiktning, upprättande av åtgärdsförslag samt antikvarisk medverkan vid restaurerings- och underhållsåtgärder. Det kontinuerliga underhållet består huvudsakligen av säkring av lös sten, mur- och foglagning, förebyggande konserveringsinsatser och växtröjning i anslutning till murverk. Följande ruiner var aktuella för vård- och underhållsarbeten under 2023: Dalmanstornet, Drotten, S:t Göran, S:t Hans och S:t Per, S:ta Katarina, S:t Lars och S:t Nicolai i Visby innerstad samt Roma klosteruin i Roma.

Region Gotlands konstsamling

Gotlands Museum har på uppdrag av Region Gotland ansvar för att vårda, hantera och tillgängliggöra Region Gotlands konstsamling bestående av 5 500 verk.

Under året har riktlinjer för förvaltning varit under arbete för att under 2024 komma att ingå i policyn för konstnärlig gestaltning för offentlig konst inom Region Gotland. 24 konstverk är inköpta under året. I övrigt har konstverk hanterats, inventerats och placerats, till exempel på Barnmedicinska verksamheten på Visby lasarett där ett ungdomsråd bidrog med erfarenheter och synpunkter till grund för inköp av konst.

Konservering av ett byggnadsanslutet konstverk på barnmottagningen har påbörjats i samarbete med Riksantikvarieämbetet. Ett konstverk på lasarettet har tagits bort på grund av slitage och dåligt skick.

Konsten har tillgängliggjorts till exempel genom föreläsningar om enprocentregeln på Arkivens dag, om barn och ungas inflytande på konst i vårdmiljö på en konferens för offentlig konst, men även genom konstvisningar för bland annat elever vid den anpassade gymnasieskolan/Wisbygymnasiet. Information om regionens konstsamling har även spridits via Gotlands Museums och Region Gotlands Facebook, nyhetsbrev och hemsidor.

Gotlands Hembygdsförbund

Gotlands Museum har på uppdrag av Gotlands Hembygdsförbund utfört administrativa tjänster som nyhetsbrev och utskick till medlemsföreningarna.

Basutställning på Gotska Sandön

På uppdrag av Gotska Sandöns Hembygdsförening har Gotlands Museum gjort ett synopsis till en ny basutställning på Gotska Sandöns museum. Tillsammans med föreningens museikommitté har Gotlands Museum besökt Gotska Sandön, samt haft möten med en referensgrupp. Den nya utställningen utgår från den befintliga, men kommer att få ny form och kompletteras med berättelser, QR-koder placerade på olika platser runt om på ön samt en interaktiv del på hemsidan.

Löpande underhåll

Under året har arbetet övervägande bestått av löpande underhåll av Föreningen Gotlands Fornvänners fastigheter, såsom målning av yttre trädetaljer på Fornsalens museikvarter. Det har även påbörjats en renovering av en yttre trappa på fastigheten som kommer bli klar under våren 2024.

Gamla residenset

De gamla elementen för direktverkande el på övre våningen har bytts ut mot säkrare och mer energieffektiva element. Det har även projekterats för byte av en äldre varmvattenberedare mot en ny mindre och effektivare beredare. Installationen kommer att ske under 2024.

Kattlunds museigård

Gotlands Museum har efter ansökan beviljats medel ur Lars Lawskis fond som förvaltas av Kungl. Vitterhetsakademien. Det ekonomiska bidraget går oavkortat till restaurering av mangårdsbyggnadens fasader och tak på museigården Kattlunds i Grötlingbo. Restaureringen kommer att påbörjas under april månad 2024 och beräknas vara slutförd mot hösten 2024.

Petes museigård

Det gamla beredningsköket i mangårdsbyggnaden har rivits och ett nytt kök har byggts i ladan som nu inrymmer kök, toaletter, sitt- och serveringsytor.

Hablingboladan

Samtliga trädetaljer på byggnaden har tjärstrukits två gånger. Arbetet har utförts av ett externt företag.

Ruiner

Ett omfattande röjningsarbete på området kring S:t Görans ruin har genomförts enligt avtal med Fastighetsverket. Arbetet har bekostats av museet.

Ändamålsenliga lokaler för konstmuseet

Fram till november 2019 bedrevs den publika konstmuseiverksamheten i lokalerna på S:t Hansgatan i Visby. Verksamheten tvingades stänga på grund av ett undermåligt inomhusklimat för den konst som visades. Därefter togs en förstudie fram som fastslog att byggnaden i grunden är väl lämpad för konstmuseiverksamhet, men att det krävs anpassningar och tillägg för att uppnå de krav som idag ställs gällande klimat, säkerhet

Underhåll av Fornsalens trappa.

Gamla residenset.

Konstmuseibyggnaden.

och tillgänglighet. Förstudien färdigställdes och presenterades till sommaren 2022. Hösten 2022 fick Sweco i uppdrag att utifrån byggnadens förutsättningar ta fram en programhandling inför ett kommande ombyggnadsprojekt, samt att göra en kostnadsberäkning gällande renovering och anpassning av befintlig byggnad, tillbyggnad och utveckling av gårdsmiljöerna. Programhandlingen färdigställdes i november 2023, inklusive kostnadsberäkningar, som visar att de totala kostnaderna kommer att uppgå till cirka 60 miljoner kronor. Museets styrelse fattade i slutet av året beslut om att inleda nästa fas som handlar om att skapa finansieringslösningar, ett arbete som kommer pågå åtminstone under 2024.

Tillgängliggörande av konstmuseibyggnaden för andra aktörer

Gotlands Museum vill bidra till ett aktivt konstliv på Gotland. Då vi sett det stora behovet av utställningslokaler valde vi att tillgängliggöra lokalerna i konstmuseibyggnaden på S:t Hansgatan för andra konst- och kulturaktörer under perioden april till december 2023.

Konst- och kulturaktörer som lånat lokalerna under 2023:

- Anpassad gymnasieskola, Visby
- Aqualadies
- BAC, Baltic Art Center och Swan-nätverket
- Gotlands Folkhögskola, Textillinjen och Fotolinjen
- Gotlands Konstförening
- Hjalmar Croneberg ställde ut bilder av illustratören Nils Forshed
- Judith Dekker, Petter Helsing, Lies-Marie Hoffmann, med flera konstnärer.
- Karin Müller Lindberg, med flera konstnärer
- Konstverket (Ann Uddin med flera)
- KRO Gotland
- Maria och Miranda Månlija
- Öppna Ateljéer Gotland

Petes museigård, Hablingbo

Arrendatorer för Petes museigård var Veit Håpu HB. Under högsäsongen var gården öppen tisdag till söndag och drygt 2 821 besökare noterades.

Gotlands Museums personal färdigställde under våren ett nytt kök i ladugården som nu har utvecklats med en tydligare entré med café och restaurang, butik och en publik lokal med storslagen utsikt mot strandängen och havet. I caféet presenterades gotländska rätter och ett stort vegetariskt utbud med råvaror från Gotland. Guidade turer på gården genomfördes varje dag och olika evenemang arrangerades, så som Länsteatern på Gotlands teaterföreställning om Ada Block.

Kulturreseptatet Norrbys, Väte

Under perioden 26 juni till 13 augusti var gården bemannad dagligen och 5 258 besökare kom under högsäsongen. Det hölls dagliga visningar av bostadshuset och på gården fanns grisar, höns och lamm för att levandegöra miljön.

En smådjursexkursion, *Vattenlevande insekter*, riktad till barn hölls vid dammen tillsammans med naturantikvarien från Gotlands Museum. Med hjälp av håvar fiskade besökarna upp insekter som studerades innan de släpptes ner i dammen igen.

Gotlands Museum anlade under våren i samarbete med Visby stift och Ardre sojdeslag en så kallad tjärgrop. Projektet var ett försök att utifrån arkeologiska fynd och nutida kunskaper om bränning av tjära i tjärdal göra ett dokumenterat försök att bränna tjära. I september påbörjades tjärbränningen som gav ca 20 liter tjära efter ungefär ett dygns bränning.

I september arrangerades *Äppel- och päron dagar* med äppelsortbestämning. Besökare hade tillfälle att ta med egna äpplen och päron för att få dem artbestämda av experter inom området.

Renovering av köket på Petes.

Kalkmila på Norrbys.

Studenter med handledare från kursen *Byggnadstekniker i sten och trä* på Uppsala universitet Campus Gotland var även i år förlagd till Norrbys. Studenterna byggde en kalkmila som sedan tändes och passades så den inte slocknade. I träkursen plockhöggs träd i skogen under ledning av Gotlands Museums museibonde. De bearbetades sedan med olika traditionella metoder.

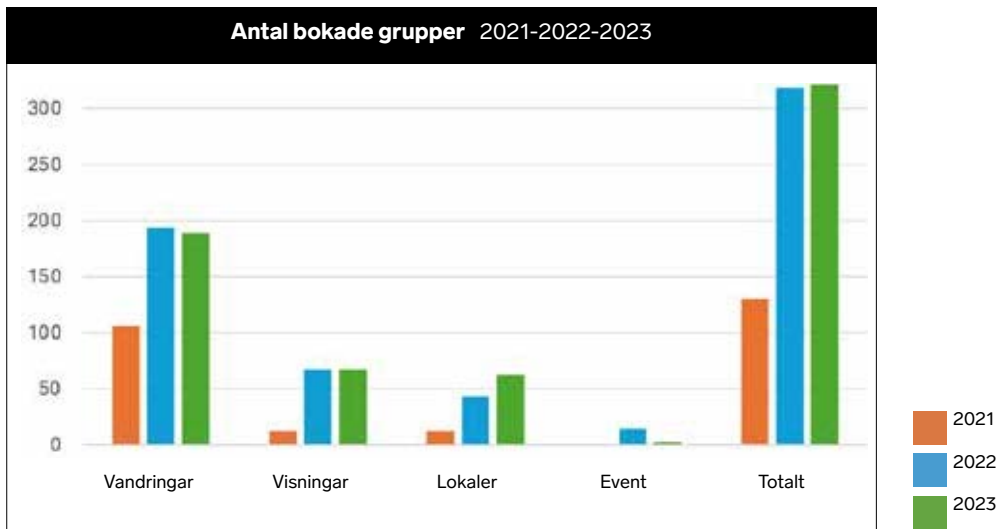
Kattlunds museigård, Grötlingbo

Inför 2023 valde arrendatorerna som i 20 år bedrivit verksamheten på gården att avsluta sitt arrende. Under sommarsäsongen hölls museigården i stället öppen med personal från Gotlands Museum. Kaffebröd till caféverksamheten levererades från Petes museigård i Hablingbo och böcker från Fornsalens förlag i *Upp-täck Gotland*-serien på svenska, engelska och tyska såldes i entrén.

Gården var bemannad dagligen mellan 1 juli och 15 augusti 2023. 1 730 personer besökte Kattlunds under denna period.

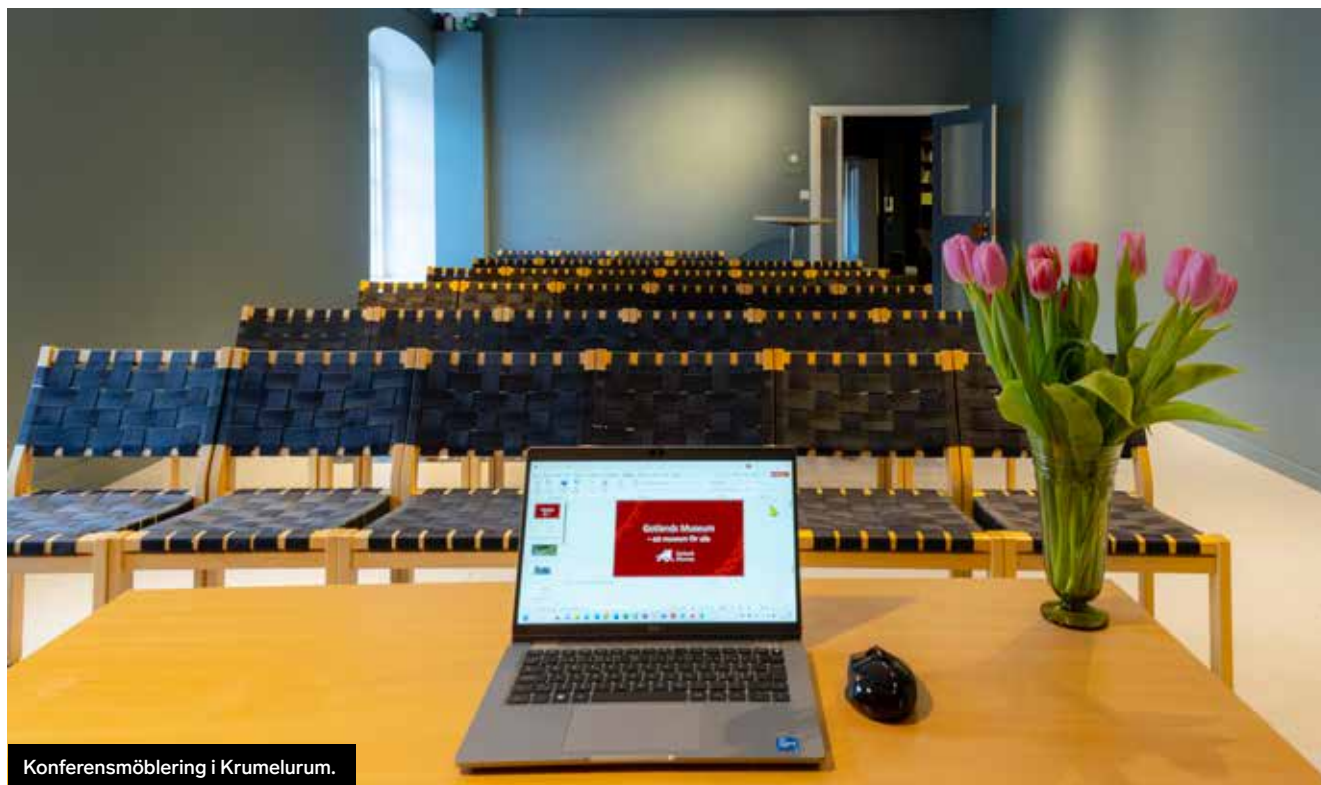

Kattlunds.

Bokning, konferens och lokaluthyrning

Fler bokade konferenspaket

Gotlands Museum erbjuder paketlösningar där museets lokaler kan hyras för halv- eller heldagar, så kallade konferenspaket. Vid lokalhyra kan förtäring bokas i Fornsalens café. Dessutom väljer många att även boka en stadsvandring eller visning i samband med konferenser eller möten. Efterfrågan har varit stor. Uthyrningen av konferenspaket fortsatte att öka under 2023. Våra kunder har varit mycket nöjda och de uppsatta målen har uppfyllts både gällande besöksantal och budget. Dessutom har lokalerna utrustats med mer hållbart material.

Uthyrning under Almedalsveckan

Från och med 2023 arrangeras Almedalsveckan under vecka 26. Almedalsveckan 2023 invigdes den 27 juni och avslutades den 1 juli. Museet hade flertalet lokaler att erbjuda både i Fornsalen och på Konstmuseet. Museet har många grupper som återkommer varje år.

Övriga arrangemang

Onsdagen den 28 juni hade Sveriges Museer och Svensk Scenkonst mingel i Bildstenshallen tillsammans med Gotlands Museum.

En internationell kunskapsresa

Det som är bra för företaget är bra för Gotland. Gotlands Förenade Besöksnäring, GFB, har därför under perioden 2022–2023 drivit projektet Gotland International Academy som handlar om hur vi kan attrahera fler internationella besökare till Gotland höst-vinter-vår med fokus på Tyskland, Norge, Danmark, Finland och världsarvet. Gotlands Museum var en av deltagande organisationer och under tio utbildningsträffar mellan våren 2022 och mars 2023 stärktes kompetensen i produkt- och affärsutveckling, samskapande, paketering, marknadsföring och sälj.

Ett mer handfast arbete gjordes våren 2023 där vi fick lärdom om hur man skapar reseanledningar, tematiska produkter och resepaket. Arbetet gick ut på att skapa hållbara produkter i samverkan med regionen och näringen där målet var att binda ihop det lokala till en attraktiv destination på en internationell arena. Målgrupp för kunskapsresan var gotländska besöksnäringföretag med egen motivation och drivkraft att vilja utveckla sin internationalisering och exportmognad.

I utbildningen ingick ett inkognito platsbesök och museet fick förmånen att bli utvalt som besöksmål för att testa det internationella värdskapet. Det blev en oräddlig genomlysning av Fornsalen, där tio kursdeltagare (med en internationell besökares glasögon), fick analysera bemötande, skyltning, tillgänglighet mm. Det blev övervägande positiva omdömen och det som noterades som mindre bra tar vi med oss för att förbättra och arbeta med framåt.

En bild säger mer än 1000 ord

Gotlands Museums marknadsföring sträcker sig över många kanaler som annonser, hemsida, sociala medier och monitorer på ett flertal platser. Därför är foto och film, värdefulla verktyg i museets varumärkesarbete. Rätt använda ger de museet uppmärksamhet, förstärker skrivna budskap, samt skapar känslor och förståelse. Bildmanéret handlar om vilken stil och stämning bilderna ska ha: vara autentiska när det är möjligt och kännas trovärdiga till motiv och känsla.

Kungabesök i samband med invigning av utställningen "Kungen – 50 år på tronen".

Fotografering i bildstenshallen.

Olika undersökningar och kommentarer på exempelvis TripAdvisor visar att Gotlands Museum har ett starkt varumärke som är välkänt, tydligt och positivt laddat. De känslorna vill vi fortsätta att förmedla. Därför anlitas en professionell fotograf som tog fram en serie foton inför årets marknadsföring. Fokus var att i marknadsföringskampanjen nå målgruppen ”Barn & familj” men även locka den äldre publiken till museet. Bilderna har under året rullat på Destination Gotlands monitorer, interna och externa hemsidor, sociala medier och i övrig tryckt annonsering. Inför säsongen 2024 kommer samma fotograf att anlitas för att sätta fokus på museets visningar och vandringar.

Sociala medier lockar följare från hela världen

2023 var ett händelserikt år, som avspeglar sig i museets digitala plattformar, och som visar sig i det ökande antalet följare på sociala medier. (Se vidare på sidan 8.) Följarna kommer huvudsakligen från Sverige och närliggande länder, men även från USA och Australien. Gotlands Museums YouTube-kanal hade vid årets slut 805 prenumeranter.

Året började med ett besök på Fårö, för produktion av filmen *Det ligger en hund begraven*, som resulterade i mängder med delningar och uppskattande kommentarer. Framöver kommer flera historiska platser från den gotländska landsbygden att lyftas.

Några ytterligare digitala höjdpunkter var kungabesöket i juni och invigningen av fotoutställningen *Kungen*

– *50 år på tronen*, (som gav stort genomslag i både lokalmedia och riks-tv). Även undersökningarna vid S/S Hansas vrak, som resulterar i en bok och utställning 2024, och invigningen av flera nya utställningar som *Skeletten berättar*, *Konstlivet* och *Möjlighetsmaskiner*.

Gotlands Museum har över en halv miljon föremål som förvaltas på Magasin Visborg, något som är viktigt att lyfta. Med hjälp av museets föremålsantikvarie presenteras sedan hösten 2023 bilder på ”Veckans föremål”, med upplysande texter. Naturantikvarien levererade under året informativa filmer från samlingarna för natur där det lyfts spännande naturföremål, som till exempel en helt ny insektsamling som donerats till museet.

Filmerna ”Föremålen berättar”, där museets personal valt ut ett föremål som de berättar om på ett pedagogiskt och levande sätt, uppskattas. Likaså fortsätter bilder som väcker nostalgi att gå hem: ett bildgalleri från Medeltidsveckan på 1980-talet delades flitigt, likaså när vi uppmärksammat kvinnodagen med kvinnoporträtt: om bland annat Buss-Berta, Sveriges första kvinnliga busschaufför och Ada Block, Gotlands första kvinnliga apotekare.

Gotlands Museums följare på sociala medier värdesätter att få komma in bakom kulisserna och höra museets personal berätta. På magasinet, i museet, när de är ute på jobb. På det sättet bygger museet relationer som samtidigt gör att de digitala plattformarna växer.

Medlemskväll med bokrelease av Gotländskt Arkiv 2023.

Besök

Fornsalens reception och museibutik har under året bemannats av såväl tillsvidareanställd personal som timanställda museivårdar. Museivårdarna har under högsäsong ambulerat i utställningar och andra publika ytor för ett mer aktivt värdskap.

Entréns bildskärmar har implementerats i ett digitalt nätverk som styrs lokalt. Tillfälliga händelser som exempelvis kvällsöppet kan på så vis visas upp under valda tider för att tydligare synliggöras.

Butik och webbshop

Sortimentet i Gotlands Museums butik speglar dels det som visas i museets utställningar, dels ett historiskt gotländskt perspektiv. För att knyta ihop butiken med museets utställningar exponeras föremål ur Magasin Visborgs samlingar i mindre glasmontrar. Vid produkter med koppling till konstnären Tyra Lundgren visas hennes konstnärsverktyg och under firandet av *Kungen 50 år på tronen* exponerades föremål med kunglig anknytning från våra samlingar. Likaså visades föremål kopplade till innehållet när *Gotländskt Arkiv* släpptes.

Försäljningen i den fysiska butiken har under året varit god, en lågkonjunktur till trots. Webbshopen har haft en nedgång. Detta har också varit en tendens för andra fysiska butiker som även har en webbshop.

Aktiviteter

Under *Visbydagen* i oktober genomfördes programpunkten *Arkeologen i butiken* där en av museets arkeologer berättade om originalen till de repliker som säljs i butiken. I slutet av november hölls en VIP-kväll för medlemmar i Gotlands Fornvänner med bokrelease av medlemsboken *Gotländskt Arkiv 2023* med titeln *Bot & bättring – sjukdom och läkekonst på Gotland*.

Till första advent medverkade butiken i Visby Centrums evenemang *Avtäckning av skyltfönster*. Ett sextiotal personer kom till museet, som var sist ut att avtäckas. Evenemanget *Medeltida jul* som hölls på Fornsalen gav god försäljning.

Under året gav Fornsalens Förlag ut *Upptäck Visby ringmur* av Anders André, en bok som varit efterlängtat av läsarna om man ser till försäljningssiffrorna. Ett urval av förlagets böcker har även sålts på museigårdarna, Destination Gotlands fartyg, bokhandlare och liknande.

Butiken har marknadsförts på museets hemsida, annonser i gotlandstidningarna och på Destination Gotlands båtar, i nyhetsbrev för Gotlands Fornvänner och på museibutikens Instagramkonto.

Ny guidebok och omtryck

I mars släpptes guideboken *Upptäck Visby ringmur* skriven av arkeologiprofessor Anders Andrén med fotografier av Karl Melander. Boken är ytterligare en del av vår Upptäck-serie där böckerna *Upptäck Gotland* och *Upptäck Visby* ingår. Under Medeltidsveckan hölls en stadsvandring kring ringmuren av Anders Andrén. En tredje upplaga av *Upptäck Gotland* trycktes under sommaren.

Populär sjukdomshistoria

2023 års *Gotländskt Arkiv* har titeln *Bot & bättring – Sjukdom och läkekonst på Gotland*. Sju författare behandlar ämnen som krigssjukhus på Gotland under 1900-talets första hälft, folklig läkekonst och läkeörter, den psykiatriska vården på Gotland utifrån det gamla mentalsjukhuset S:t Olof i Visby, hur syfilis och pesten drabbat Gotland, och hur gamla skelett kan berätta om individens hälsa. I inledningen lyftes också Gotlands första kvinnliga läkare, Sigrid Engström, fram.

Sigrid Engström söver en patient i samband med operation.

Gotländskt Arkiv släpptes i november, när en välbesökt kväll för medlemmarna arrangerades. Intresset för publikationen är stort och den har tagits väl emot av fornvännerna.

En stadsvandring med temat sjukdomshistoria har genomförts under hösten för att komplettera boken och under våren 2024 kommer föreläsningar med några av bokens författare att hållas på temat i deras respektive kapitel.

Arbete med kommande publikationer

En stor del av förlagets arbete under hösten ägnades åt den kommande boken om Hansakatastrofen: *S/S Hansa – minnet av en sjökatastrof* skriven av Jakob Ringbom och Lars Almgård Kruthof. Boken utkommer tidig vår 2024. 2024 är det 80 år sedan Hansa sänktes.

Bokmässor och samarbeten

Förlaget var representerat på litteraturfestivalen *Littfest* i Umeå i mars och på *Gotlands bokmessa* i april.

Ett samarbete har inletts med förlaget och bokdistributören eddy.se AB gällande distribution och marknadsföring av förlagets publikationer, för att i högre grad nå en nationell och internationell marknad.

Utgivna böcker på
Fornsalens förlag.

Utvecklare kulturarv

Kulturarvsutvecklare

Kulturarvsutvecklaren arbetar främjande och strategiskt för att tillgängliggöra det gotländska kulturarvet. Utvecklaren skapar samverkan mellan aktörer, är en lots till experter inom olika områden samt fångar upp frågor där det finns behov av kompetenshöjning och utvecklingsprojekt.

En viktig del av arbetet är att samordna, informera och stödja öns hembygdsföreningar, lokala museer och andra aktörer inom kulturarv och kulturmiljö. Utvecklaren håller en kontinuerlig kontakt och samarbetar med olika instanser inom Region Gotland, landsbygdsutveckling och besöksnäring.

Under 2023 har den ordinarie kulturarvsutvecklaren startat projektet *ARVET – hållbar kulturarvsturism* och gått in som projektledare där, varvid en vikarierande kulturarvsutvecklare tillsattes 1 september.

Samverkan

Kulturarvsutvecklaren är adjungerad i Gotlands hembygdsförbunds styrelse. Tillsammans med hembygds-

förbundet och Studieförbundet Vuxenskolan har en hembygdsträff arrangerats för Gotlands hembygdsföreningar på temat hur föreningarna kan skydda sig från bedrägerier. På träffen gavs också en presentation av projektet ARVET och kvällen avslutades med en kortare film om gotländska ängen.

I samarbete med Studieförbundet Vuxenskolan har en museiguide för Gotlands museer tagits fram.

Nätverk och nyhetsbrev

Kulturarvsutvecklaren är sekreterare i Region Gotlands kulturarvsråd, där information och utbyte mellan de stora professionella aktörerna inom kulturarvsområdet sker. Kulturarvsrådet har mötts två gånger under året.

Utvecklaren samordnar nätverket Gotlands lokala museer som jobbar med erfarenhetsutbyten samt erbjuder träffar med olika teman. Under året har utvecklaren också deltagit på nätverksmöten med Gotlands militärhistoriska museer.

ARVET. Matilda Svahn från företaget Tjeldervik gård i Boge håller bakkurser i den gamla bakugnen vid Vike

Motormuseet i Herrvik, en del av ARVET.

FOTO: JOEL NILSSON

I oktober deltog kulturarvsutvecklaren på Kulturarvsdagarna i Stockholm, en branschträff arrangerad av föreningen Svenskt Kulturarv. Ett par digitala möten har också hållits med andra som jobbar med regional kulturarvsutveckling på läns museer, ett nätverk som är under uppbyggnad.

Under året har åtta nyhetsbrev skickats ut till lokala museer och hembygdsföreningar.

Aktiviteter

I maj hölls en nätverksträff på Gotlands Museums föremålsmagasin, Magasin Visborg. Temat var samlingsförvaltning och de cirka 30 deltagarna fick även en visning i museets samlingar.

I september genomfördes Kulturarvsdagarna i samverkan med Riksantikvarieämbetet, Sveriges hembygdsförbund, lokala museer, företag och hembygdsföreningar på Gotland. Utvecklaren samordnade och marknadsförde de gotländska aktiviteterna. Senare i september hölls en linberedningsträff på Vike Minnesgård i Boge, där kulturarvsutvecklaren lärde ut de olika momenten i odling och beredning av lin.

I början av november hölls en nätverksträff på Gotlands Museum med temat ”Tips och tricks för en bra

utställning”. Träffen genomfördes i samverkan med projektet ARVET, som också fick utrymme att presentera kommande verksamhet. I slutet av november hölls en gemensam träff för alla konstområden med temat marknadsföring, där några aktörer från kulturarvsområdet deltog.

Årets sista aktivitet var en föreläsning i december med föreningen Renoveringsraseriet. Alfred Skogberg föreläste om hur det egentligen står till med Sveriges byggnadsarv och hur varsam renovering kan bidra till att vi lättare når klimatmålen. Föreläsningen hölls på Almedalsbiblioteket, i samverkan med Region Gotland och Sällskapet DBW.

Bygdegårdsturné

För tredje året i rad arrangerade konstutvecklaren utställningar i gotländska bygdegårdar. Under 2023 genomfördes en mini-turné till Halla och Lärbro där tio konstnärer, konsthantverkare och formgivare från hela ön medverkade. Genom utställningen presenterades verk som kom till under Region Gotlands tredje utlysning av särskilda uppdrag till professionella kulturskapare under coronapandemin. Pandemin som akut företeelse är över och vi har åter möjlighet att delta i sociala sammanhang – därför fick bygdegårdsturnén namnet *Ut och njut*. Turnén arrangeras av Gotlands utvecklare för konst, slöjd och form i samarbete med bygdegårdarna och med stöd av Gotlands Museum och Region Gotland.

Deltagande konstnärer och formgivare var: Knut Stahle, Felicia Sjögren, Birthe Jörgensen, Linda Runarsdotter, Emma Hanquist, Tina Messing, Anna Sundström, David Doms, Madeleine Jacobsson och Nicola Godman.

Konstkompischecken. Formgivaren Knut Stahle lär ut trycktekniker.

Konstkompischecken

Ett nytt stöd, *Konstkompischecken*, startade sommaren 2023. Stödet möjliggör för yrkesverksamma inom konst, form, design och slöjd att hjälpa varandra med kunskap och material/verktyg. Konstkompischecken har rönt mycket uppskattning och ett stort antal sökande bekräftar att stödformen är rätt i utformning och tid. Proceduren är enkel: konstnären som behöver hjälp ansöker om Konstkompischecken och presenterar vem hen helst vill få hjälp av. Efter godkännande av kulturutvecklare arbetar konstkompisarna tillsammans med uppdraget under en dag. Förutom konkret hjälp utbyts kunskap och erfarenhet mellan parterna. Den som bistår med hjälp fakturerar till Kulturutvecklarna. Under hösten utökades medlen så att de 18 personer som ansökt om Konstkompischecken kunde realisera sina uppdrag.

Konstkompischecken genomfördes i samarbete med utvecklarna för Konst och Form & slöjd, med medel av Region Gotland.

Årets Westfalenstipendiat, Siri Iversen-Ejve.

"Ut och njut" på Halla bygdegård.

Resurscentrum Konst och form

Under året har ett samarbete pågått mellan Region Gotland och Gotlands Museum med syfte att instifta ett resurscentrum för konst och form. I olika arbetsgrupper och en styrgrupp har behov och mål formulerats och resurscentrets förverkligande påbörjats. I slutet av 2023 tog hemsidan form och kan presenteras i början av 2024. Genom hemsidan kommer även nya resurser att erbjudas, som till exempel en pool för media och teknik, nyheter och nyhetsbrev som tillhandahålls för hela konst-och-form-fältet samt en lista för användbara verkstäder och ateljéer.

Resurscentret kommer även att kunna erbjuda en fysisk plats: lokaler på Gotlands Kulturrum kommer att vara tillgängliga för utställningar och möten, eventuellt även för tillfälliga arbetsplatser. Under 2024 kommer alla delar av resurscentret vara på plats och konst-och-form på Gotland har då fått en ny plattform som gör det enkelt för yrkesverksamma att ta del av all information som berör området.

Smått och gott

Konstutvecklarens arbete består av många pusselbitar. Stor del av arbetet är samverkan med konstområdet, Gotlands kulturutvecklare och regionens tjänstepersoner. Årligen återkommande aktiviteter är sammanställandet av foldern "Konst på Gotland" där årets konsthändelser presenteras, samt omhändertagande av årets Westfalenstipendiat där en utställning ingår.

Under hösten påbörjades även arbetet med Region Gotlands nya kulturplan, vilket kommer att fortsätta under 2024.

Utbildning

Under året arrangerades en fortbildning för konstnärer kring användandet av designprogram, vilket underlättar framtagandet av egna affischer och inbjudningskort samt ett samarbete med Gotlands litteraturutvecklare med syfte att främja kulturkritik. Med Erik Lindman Mata och Hedvig Ljungar som ledare erbjöd vi en fortbildning i att skriva texter som recenserar kultur. Efter den mycket uppskattade kursen med ett 15-tal deltagare från hela kulturfältet producerades texter kring utställningar, litteratur och konserter som sedan publicerades på Helagotland.se.

"På bygdegårdsturne", av konstnären Madeleine Jacobsson.

Utvecklare slöjd och form

Skaparlokal

Slöjd- och formutvecklarna stöttar projektet Skaparlokal som Studieförbundet Vuxenskolan driver sedan hösten 2021 tillsammans med Gotlands hemslöjdsförbund och Textil Gotland. Under tre år ska en mötesplats för kreativitet och hantverk utvecklas i lokalen Hantverket på Kulturum i Visby. Verksamheten börjar hitta sin form med regelbundna slöjdträffar, kurser och föreläsningar. Därtill har lokalen använts för workshops under Gotland design festival och praktisk svenska med SFI.

E-metabolism

Under 2023 producerade slöjd- och formutvecklarna tillsammans med designkollektivet *Andra Formen* och Gotlands Museum utställningen *E-metabolism*. Utställningen utgick ifrån Andra Formens projekt med samma namn. I E-metabolism visas konst- och designobjekt samt bruksföremål tillverkade av el-skottrar bärgade ur Malmös kanaler. Utställningen ger exempel på ett angreppssätt och en process för återbruk genom design, samtidigt som den belyser frågan om miljö, ansvar och nyttjandet av jordens resurser.

Andra formen består av Jingbei Zheng, designer, Christian Svensson, slöjdare, Oskar Olsson, konstnär/designer

ner och Peder Nilsson, designer. E-metabolism invigdes 25 februari och visades fram till 8 juni 2023. Till utställningen kopplades ett skolprogram samt en workshopserie i samverkan med det regionala ungdokumenthuset Fenix.

Ungdomsverksamhet

I samband med utställningen E-metabolism inleddes ett samarbete med Fenix Ungkulturhus på Gråbo. Fenix Ungkulturhus drivs av Region Gotland och är en plats dit ungdomar och unga vuxna kan gå för att ta del av och utöva kultur. I dialog med Fenix utvecklades ett koncept med workshops i återbruk, ledda av professionella formutövare. De första två workshoptillfällena arrangerades i samband med öppningen av E-metabolism och leddes av Christian Svensson, slöjdare och medlem av Andra Formen.

I maj hölls en träff med visning av E-metabolism för unga från Fenix verksamhet. Gemensam transport arrangerades från Fenix till Fornsalen och deltagarna bjöds på en enklare middag.

Under Gotland Design Festival hölls en workshop i lokalen Hantverket ledd av Linda Runarsdottir från Got-

Återbrukworkshop,
Gotland garbage.

Workshop i vävsömnad
under Medeltidsveckan.

FOTO: DANIEL ENGVALL.

FOTO: FORM DESIGN CENTER

land Garbage, ett kreativt företag med verksamhet med hantverksmässig plaståtervinning.

Slöjd- och formutvecklarna deltog även i en bottenstämning i Visby hamnbassäng arrangerad av Gotland Dyk och Sport. Stora mängder avfallsmaterial togs till vara och ambitionen är att detta ska komma att användas i återbruksworkshops under 2024.

Textil slöjd under Medeltidsveckan

Under Medeltidsveckan visades medeltida textilt hantverk på Gotlands Museum i en utställning skapad av Åsa Martinsson, professionell vävare, och Martin Eriksson. I utställningen visades bland annat "Naama" en rekonstruktion av en medeltida vävstol samt en antik dyna från Gotlands Museums samlingar. Utställningen var bemannad och olika textila tekniker demonstrerades löpande. För besökare fanns flera prova-på-moment och det arrangerades kurser i bandvävning med bandgrind samt en workshop i vävsöm.

SPOK

SPOK är ett nationellt nätverk tillika en digital plattform (www.s-p-o-k.se) med syfte att sprida kunskap om lokala tillverkningsmöjligheter, från slöjd till industri. Den regionala hubben *SPOK Gotland* startades 2022 och drivs av de regionala utvecklarna för slöjd och form vid Gotlands Museum. Region Gotland finansierar projektet och innehar medlemskapet i SPOK Sverige.

Under 2023 har SPOK Gotland fortsatt utveckla sin verksamhet. SPOK Gotland bjöds in att medverka i ut-

ställningen *SPOK Sample* som visar material- och bearbetningsprover av tillverkare från nätverkets samtliga hubbar. SPOK Sample premiärvisades under *Southern Sweden design days* i Malmö i maj 2023 och har därefter turnerat vidare till bland annat Designcentrum Jämtland/Härjedalen samt Stockholm Furniture Fair 2024.

I oktober deltog SPOK Gotland med en lokal materialutställning på Gotlands Designfestival, arrangerat av föreningen Svensk form Gotland. Festivalen blev välbesökt och intresset för lokal tillverkning var stort.

I november utlystes matchningsprojektet *Ö-gjort* i vilket formutövare arvoderas för att ta fram en produkt i samarbete med en gotländsk tillverkare listad på www.s-p-o-k.se. Ett stort antal ansökningar kom in och behandlades. Av dessa valdes fem kandidater som kommer att genomföra var sitt utvecklingsprojekt under våren 2023. Resultatet kommer att marknadsföras och kommuniceras digitalt samt visas i en fysisk utställning under 2024.

Nätverksträff med Tomas Colbengtson

Den 11 oktober arrangerades en nätverksträff för slöjd, konst och form på Gotlands Museum. Till träffen hade Tomas Colbengtson, en av Sápmis ledande konstnärer, internationellt verksam och initiativtagare till ett residensprogram för dagens urfolkskonstnärer (Sápmi Sallasta) bjudits in. Tomas berättade om sitt konstnärskap där han undersöker hur det koloniala arvet har förändrat urfolkens liv och landskap och kommenterar dagens situation för samer och andra urfolk.

Organisation

Styrelse

Av Länsstyrelsen utsedda

Landshövding Anders Flanking, ordförande
Jesper Andersson, suppleant

Av föreningen utsedda

Oskar Lindehejd, vice ordförande
Pär Bergkvist, ledamot
Petter Rimfors, ledamot
Hanna Wiman, ledamot
Petra Rönnevig, suppleant
Helena Wangefelt Ström, suppleant

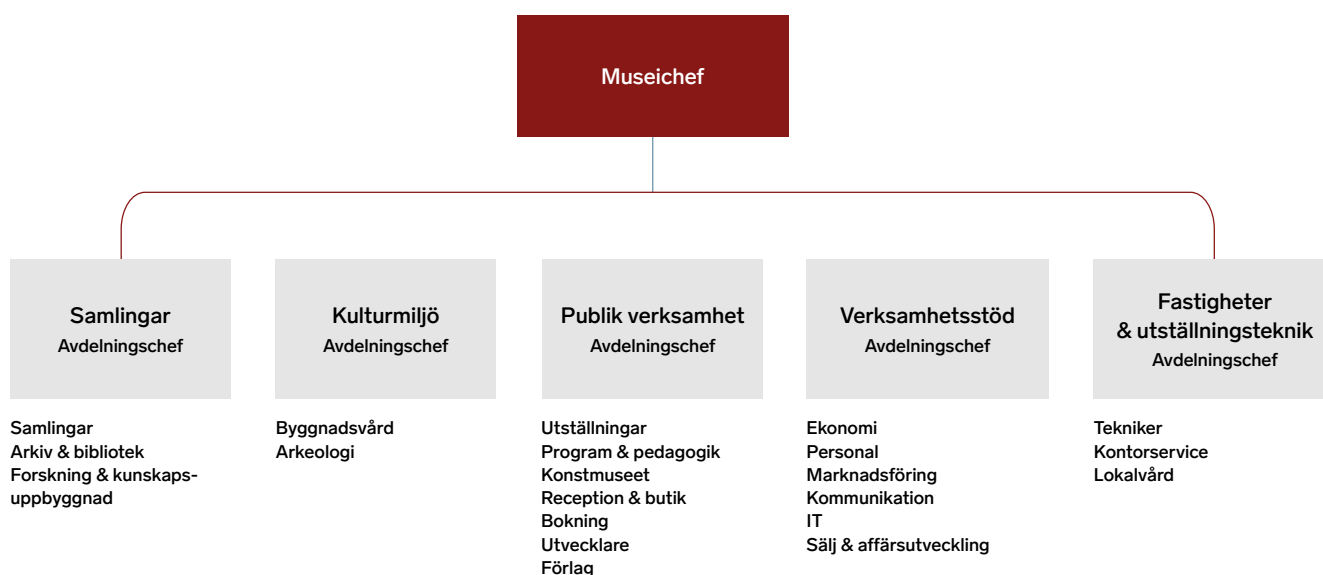
Av Region Gotland utsedda

Ann-Christin Wallin, ledamot
Charlotte Andersson, ledamot
Inger Harlevi, ledamot

Karin Gardell, ledamot
Eva Gahnström, suppleant
Kristiina Hansson, suppleant
Representanter från museet
Jenny Westfält, landsantikvarie/museichef,
Johanna Martell, ekonomi- och personalchef
Per Widerström, personalrepresentant
Annelie Adolfsson, personalrepresentant suppleant

Ledningsgrupp

Jenny Westfält landsantikvarie/museichef
Johanna Martell, avdelningschef Verksamhetsstöd
Johanna Martell, t f avdelningschef Kulturmiljö
Johanna Pietikäinen, avdelningschef Samlingar & Arkiv
Stefan Johansson, avdelningschef Publik verksamhet
Lars Kellström, avdelningschef Fastigheter & Utställningsteknik

Värdegrundsarbete och kompetensutveckling

Gotlands Museum jobbar vidare utifrån värdegrunden som uppdaterades 2022 och som ska genomsyra det dagliga arbetet.

Ett flertal medarbetare har gått utbildningar under året för att kompetensutvecklas. Några har bland annat gått kursen ”Att leda utan att vara chef”.

I januari slutade museets reception- och butiksansvariga och ersattes genom intern rekrytering. Detta ledde även till en intern rekrytering av verksamhetsansvarig för kulturresevatet Norrbys i Väte. Vidare utökades den fasta personalen med en museivärd som bemannar butik och reception.

Gotlands Museum har under året startat *ARVET – hållbar kulturarvsturism*, ett EU-projekt som är finansierat av Region Gotland och Tillväxtverket. I projektet som pågår till 2026, har en projektledare och en kommunikatör anställts. Projektledaren för ARVET innehade tjänsten som kulturarvsutvecklare. I och med att projektet startade internrekryterades en ny kulturarvsutvecklare.

Organisationsförändring

Under året har en organisationsförändring genomförts, efter att en tillfällig organisation funnits sedan april 2022 i samband med byte av museichef. Organisationsförändringen innebar att museet fortsatt har fem avdelningar, samt att några anställda fick ändrade tjänstebefattningar/roller. (Se organisationskiss på motstående sida.)

Arbetsmiljö och hälsa

Arbetsmiljön i verksamheten ska vara sådan att de anställda inte drabbas av ohälsa, eller kommer till skada på grund av arbetet, samt att personalen trivs och utvecklas, både yrkesmässigt och som individer. Arbetsmiljöarbetet ska genomsyra alla beslut som fattas och alla aktiviteter som genomförs. Sedan många år har Gotlands Museum årsarbetstid och 2020 infördes en arbetstidsförkortning från 40 till 38,5 timmar per vecka som ett led i att ha moderna arbetsvillkor och som medger ett flexibelt arbetsliv. Möjligheten att arbeta hemifrån, för de som har arbetsuppgifter som medger detta, kvarstår. Arbete hemifrån sker någon dag per vecka och ska företrädesvis förläggas mot slutet av veckan. Gotlands Museums anställda har även en timmes friskvård per vecka under ordinarie arbetstid, för att främja hälsan. Personalen har även möjlighet att nyttja ett friskvårdsbidrag om 500 kr per år.

All personal deltog i en brandutbildning under hösten för att veta hur de ska agera vid en eventuell nödsituation.

Personalstruktur

Antalet anställda per den sista december 2023 uppgår till 51 totalt, varav 33 kvinnor och 18 män. Av de 51 är 6 timanställda. 10 procent av de anställda är under 30 år, 39 procent mellan 30 och 49 år och 51 procent mellan 50 och 65 år. Medelåldern uppgår till 47 år. Antal årsverken uppgår till 40, fördelat på 25 kvinnor och 15 män.

Lista personal 2023

MUSEICHEF/LANDSANTIKVARIE

Westfält Jenny

SAMLINGAR OCH ARKIV

Pietikäinen Johanna, avdelningschef, föremålsantikvarie

Grundmark Stina, assistent samlingar

Karlsson Lisen, arkivassistent

Pontén Röcklinger Kajsa, antikvarie 3 mars–16 juni samt
15 september–31 december

Ridbäck Ulrika, naturantikvarie

Sterner Fredrik, assistent samlingar

Widerström Per, arkeolog

Åkesson Tove, antikvarie

Ångman Svedjemo Berit, intendent offentlig konst

KULTURMILJÖ

Martell Johanna, t f avdelningschef

Hörnsten Hanna, byggnadsantikvarie, verksamhets-
ansvarig kulturreseptatet Norrbys i Väte 1 april

Johansson Lisa, byggnadsantikvarie

Lindblad Jakob, antikvarie

Norderäng Johan, arkeolog

Nyström Ola, byggnadsantikvarie

Selin Eva, antikvarie gröna kulturmiljöer

Stenström Karin, arkeolog

PUBLIK VERKSAMHET

Johansson Stefan, avdelningschef

Adolfsson Annelie, verksamhetsansvarig besök
& butiksansvarig 1 februari

Annerud Maria (1 januari–31 januari)

Björnegren Madeleine, butik/reception

Blomhage Angelica, verksamhetsansvarig Konstmuseet

Doms Annica, slöjd & formutvecklare

Emdén Cathrin, förlagsredaktör

Hardy Jeremy, pedagog/guide

Hellgren Mikael, museibonde Norrbys (1 mars–31 okt)

Jutehammar Anna, trädgårdsutvecklare Norrbys
(15 april–15 sept)

Kellström Åsa, bokningsansvarig

Kruthof Lars, programansvarig/pedagog

Norling Anso, slöjd- och formutvecklare, vik. kultur-
arvsutvecklare

Scholler Armin, konstutvecklare

Strömer Mathias, utställningsproducent

Vejlens Ellinor, butik/reception 27 februari

VERKSAMHETSSTÖD & MARKNAD

Martell Johanna, avdelningschef

Gahnström Ninni, marknadschef

Hoas Sofia, projektledare ARVET – hållbar kulturarvs-
turism 15 maj, affärsutvecklare Ukraina Svenskbyn 1 juli

Jansson Henrik, IT-ansvarig

Klint Kerstin, kommunikatör

Klint Langland Eva, kommunikatör i ARVET - hållbar
kulturarvssturism 15 maj

Pettersson Agneta, ekonomi- och personalassistent

Stenius Katarina, ekonom

Ström Per, IT-tekniker

FASTIGHETER & UTSTÄLLNINGSTEKNIK

Kellström Lars, avdelningschef

Ekström Elin, lokalvårdare

Hedberg Stefan, lokalvårdare

Johansson Kenneth, tekniker

Johansson Lisen, samlings- och utställningstekniker

Persson Conny, tekniker

Årets resultat för 2023 uppgår till 802 tkr mot budgeterat resultat på -1,039 Mkr. Att utfallet blev bättre än budgeterat har flera orsaker. Budgeten för 2023 lades med viss försiktighet då det var svårt att bedöma hur säsongen skulle se ut med tanke på kriget i närområdet, lågkonjunktur och hög inflation, samt risken för ett minskat resande och besöksantal på Gotland.

Vi hade en större intäkt än budgeterat för den publika verksamheten då vi har justerat upp prisnivån på entréer samt att vi haft högt tryck på våra visningar och vandringar vilket genererat en högre intäkt än budget.

Uppdragsverksamheten inom byggnadsvård och arkeologi ligger något högre än budget, till stor del tack vare att ingången av uppdrag från större uppdragsgivare har varit fortsatt god, främst inom byggnadsvård.

De underliggande kultursamverkansbidragen från stat och region uppgick till 18,5 Mkr. I dessa medel ingår

även de områdesspecifika medel för kulturutvecklarna inom slöjd & form, konst samt kulturarv om 1,7 Mkr. Personalkostnaderna är i nivå med budget då det inte har varit några stora förändringar i personalstyrkan under året.

Totala verksamhetsintäkter uppgår till 40,6 Mkr.

Avkastning i form av realiserat resultat och utdelning uppgår till totalt 67 tkr. Marknadsvärdet är 8,1 Mkr, vilket är 1,9 Mkr högre än anskaffningsvärdet.

Fastighetsfonden har nyttjats med 49 tkr för att täcka kostnader för värdeminskingsavdrag på utförda investeringar.

Vid budgetarbetet inför 2024 har en viss försiktighet likt 2023 vidtagits. I december beslutade styrelsen om en budget för kommande år om -1 361 Mkr.

